

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

ОПОРНИЙ КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

з дисципліни “ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ 20 – 21 століття”
7 семестр

*для здобувачів I (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 014 “Середня освіта (українська мова і література)”*

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри
педагогіки, української
філології та журналістики
Протокол № 7
від 01.04.2025

Київ
2025

УДК УДК 378.147.091.32:821.161.2“19/20”

Опорний конспект лекцій з дисципліни “Історія української літератури 20 – 21 століття” (7 семестр) (для здобувачів вищої освіти денної форми навчання спеціальності 014 “Середня освіта (українська мова і література)”) / Укладач: Макаренко Л.В. Київ : вид-во ім. В. Даля, 2025. 98 с.

Вивчення курсу “Історія української літератури 20 – 21 століття” (7 семестр) передбачає ознайомлення з основними етапами та історичними умовами розвитку української літератури зазначеного періоду, закономірностями художнього процесу та його складових; зорієнтованість в основних напрямках, тенденціях і перспективах розвитку українського літературного процесу; вироблення навичок літературознавчого аналізу твору.

Укладач: Л. В. Макаренко, доцент, к.філол.н.

Відповідальний за випуск: Н. В. Барна, професор, д. філ. н.

Рецензент: О. А. Попова, доцент, к. пед. н.

Затверджено на засіданні методичної комісії факультету гуманітарних та соціальних наук

Протокол № від 16.05.2025

Голова комісії

О. О. Бровендер

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	4
Лекція 1. Літературно-мистецьке життя в Україні 20–30-х рр. ХХ ст...	5
Лекція 2. Багатогранність поетичних пошуків в українській поезії 20-30-х років 20 ст.	15
Лекція 3. Ідейно-тематичний діапазон української прози 20-30-х р. ХХ ст.	41
Лекція 4. Українська драматургія і кінодраматургія 20-30-х рр. ХХ ст.	58
Лекція 5. Література Західної України та діаспори	74
Список рекомендованої літератури до курсу	92
Список творів, обов'язкових для прочитання	94
Список творів для цитування	97

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Курс «Історія української літератури I половини ХХ ст.» націлений на засвоєння студентами основних закономірностей розвитку мистецтва слова I половини ХХ ст., форм вияву в них загальноісторичних законів, еволюції стилів та жанрів, контактено-генетичних зв'язків з іншими літературами, істотно збагачуватиме інтелектуальний, загальнокультурний, естетичний та професійний рівень майбутніх філологів, формуватиме в них концептуальний погляд на вітчизняну літературу. Вивчення курсу також формуватиме у студентів уміння орієнтуватися в процесі творчих пошуків нашого письменства, в розмаїтті стильових тенденцій.

Під час вивчення цього курсу від студента вимагається вміння давати літературознавчу оцінку аналізованим явищам. Обов'язковим є знання текстів літературних творів, уміння використовувати їх при відповіді, коментувати відповідні місця.

У результаті вивчення дисципліни студент має познайомитися із культурно-історичними реаліями та станом літератури в певні періоди літературного процесу, з важливими явищами національної мистецтва та літератури, з проблемами сучасного вивчення літератури даного періоду. Студент має опрацювати ряд текстів художніх творів, літературно-критичні та літературознавчі праці про письменство цього періоду, що зазначені у списку рекомендованої літератури (відповідно до вузівських та шкільних програм), на основі яких кристалізується комплекс уявлень про головний зміст естетичної епохи, її стильові домінанти, школи, художні напрями, майстерність митця, особливості його світосприймання, концепції людини і світу. При цьому сучасні здобутки світового й українського літературознавства допоможуть збагнути національну своєрідність нашого письменства, його гуманістичний зміст, місце в світовій культурі.

Лекція 1

Тема. Літературно-мистецьке життя в Україні 20–30-х рр. ХХ ст.

План

1. Український літературний процес 20 – 21 століття.
2. Література в роки революції.
3. Загальні тенденції розвитку літературно-мистецького життя в Україні 20-30-х років ХХ століття (стильове розмаїття, українізація, «Розстріляне Відродження», упровадження соцреалізму).

1. Український літературний процес 20 – 21 ст.

Історичні умови розвитку української літератури в новітній час

- Трагічне завершення національних визвольних змагань і встановлення на більшій частині України більшовицького режиму.
- Суспільно-політична ситуація на західноукраїнських землях у першій половині ХХ ст.
- Піднесення української культури в 20 роках і пізніше посилення тоталітарного тиску.
- Друга світова війна й українська література.
- Особливості розвитку української літератури в другій половині ХХ ст.
- Особливості розвитку української літератури поза межами України.

Періодизація українського літературного процесу ХХ – початку ХХІ століття.

1. Основні етапи розвитку літератури радянської доби:

- література «розстріляного Відродження» (20-30 роки),
- література воєнного й повоєнного часу (40-50 роки),
- література часів суспільної відлиги й посилення тоталітарного тиску (60-80 роки).

2. Література Західної України до 1939 року. Література української діаспори.

3. Література кінця XX - початку XXI ст.

Художні напрямки, течії, стилі в українській новітній літературі

- Розвиток течій раннього модернізму (неоромантизм, символізм, імпресіонізм), їх взаємодія з тенденціями реалізму й авангардизму.
- Течії авангардизму в українській літературі (експресіонізм, футуризм, сюрреалізм, естетика екзистенціалізму й абсурду).
- Соціалістичний реалізм як художній вияв ідеології тоталітарного режиму.
- Рецедиви соцреалізму в сучасній українській культурі, в так званому нацреалізмі.
- Постмодерні пошуки сучасних українських письменників.

2. Література в роки революції: розподіл сил

- стара демократична інтелігенція,
- молодше покоління національної демократичної інтелігенції,
- стара революційна інтелігенція радикального, боротьбистського або більшовицького гатунку,
- молода робітничо-селянська інтелігенція.

Революційний романтизм

Революційний романтизм – стильова хвиля в українській поезії на межі 10-20-х XX ст., яка, на відміну від класичного романтизму, схильного до неподоланного розриву між ідеалом та дійсністю, намагалася “одним ударом” покінчити з усілякими суспільними суперечностями.

В основі – ідея визволення людства з-під влади капіталу і віра у всесвітню місію пролетаріату, пафос роздмухування світової революції й міражі «червоних заграв загірньої комуни».

Українська специфіка:

- ✓ поєднання ідеї соціального визволення з національним,

- ✓ розуміння світової революції як шляху виходу України в рівноправне світове життя, як форми самореалізації народів, зокрема й українського.

3. Загальні тенденції розвитку літературно-мистецького життя в Україні кінця 20-30-х років ХХ століття

- Розмаїття літературних напрямків і угруповань.
- Українізація та її крах у 20-30-х роках.
- Літературна дискусія 1925-1928 років в Україні. Микола Хвильовий як речник українського національного Відродження.
- Розквіт театрального життя, образотворчого мистецтва, кінематографу, науки.

Чинники, що зумовили формування політики українізації

- ✓ Зміни у свідомості українського суспільства, залишені роками національної революції 1917- 1920 рр. та утворенням УНР.
- ✓ Необхідність завоювати довіру селянства та україномовної інтелігенції, через подолання мовнокультурної дистанції між селом і містом, селянством та робітничим класом.
- ✓ Міжнародні обставини: загроза з боку сусідніх європейських держав; необхідність зберігати престиж борця за соціальну і національну справедливість.
- ✓ Крок назустріч нечисленним, але впливовим українським партіям – боротьбистів та укапістів.

Офіційні документи у справі українізації

- декрет Раднаркому «Про заходи в справі українізації шкільно-виховних і культурно-освітніх установ» (27.VII.1923);
- декрет ВУЦВК і Раднаркому УРСР «Про заходи рівноправності мов і про допомогу розвитку української мови» (1.VIII.1923);

- протягом кількох років – постанови ЦК КП(б)У, ВУЦВК, Раднаркому УРСР щодо тих чи інших аспектів українізації.
- Очільники – Микола Скрипник, Олександр Шумський.

Наука

- 1920-ті роки - період відродження науки
- *Академія наук*: президент - Володимир Вернадський, віце-президент - Сергій Єфремов, вчений секретар Агатангел Кримський .
- *Історія* - Дмитро Багалій, Михайло Слабченко, Олександр Оглоблин і Йосип Гермайзе, *літературознавство* - Сергій Єфремов та Володимир Перетц, *етнографія* - Андрій Лобода, *мистецтвознавство* - Олексій Новицький, *сходознавство* - Агатангел Кримський.
- *Історія українського права* - Микола Василенко; *економічна географія України* - Костянтин Воблій.
- *Математика* - Дмитро Граве, *фізика* - Микола Крилов, *хімія* - Лев Писаржевський, Володимир Кістяківський.

Музика

- Республіканська капела під керівництвом О.Кошиця.
- Капела “Думка” (керівник – К.Стеценко, пізніше – Н.Городовенко).
- Музично-театральний інститут ім. М.Лисенка (Київ).
- Перші оперні трупи (Київ, Харків)
- Товариство ім. М.Леонтовича (1923): Л.Ревуцький, Б.Лятошинський, В.Косенко, М.Вериківський, П.Козицький)

Кінематограф

- **ВУКФ** – Всеукраїнське фотокіноуправління, Одеса.
- **Кіноательє** – Ялта, Харків, Київ.
- Українська тематика – з 1923-1924 років.

- **Режисери:** Лесь Курбас, Ф.Лопатинський, І.Кавалерідзе, Й.Перегида, В.Гардін, М.Терещенко, П.Чардинін та ін.
- **Оператор** – Д.Демуцький.
- **Актори:** М. Садовський, А.Бучма, І.Мар'яненко, Н.Ужвій.
- **Сценаристи й редактори:** Д.Бузько, М.Бажан, Ю.Яновський, Д.Фальківський, Гео Шкурупій, М.Яловий, М.Йогансен.
- **Документальне кіно** – Дзига Вертов.
- Творчість **О.Довженка** (“Звенигора” (1927), “Арсенал” (1929), “Земля” (1930), “Іван” (1932)).

Театр

- Державний академічний театр, Державний народний театр, Театр ім. М. Заньковецької. Художній керівник – **Петро Саксаганський**, 1922
- «Молодий театр», «Березіль», 1922. Художній керівник – **Лесь Курбас**
- Театр ім. І.Франка. Художній керівник – **Гнат Юра**.
- Одеська держдрама

Характерні ознаки літературно-мистецького життя 20-х років

- спонтанність,
- строкатість,
- галаслива змагальність різних груп.

Основні проблеми:

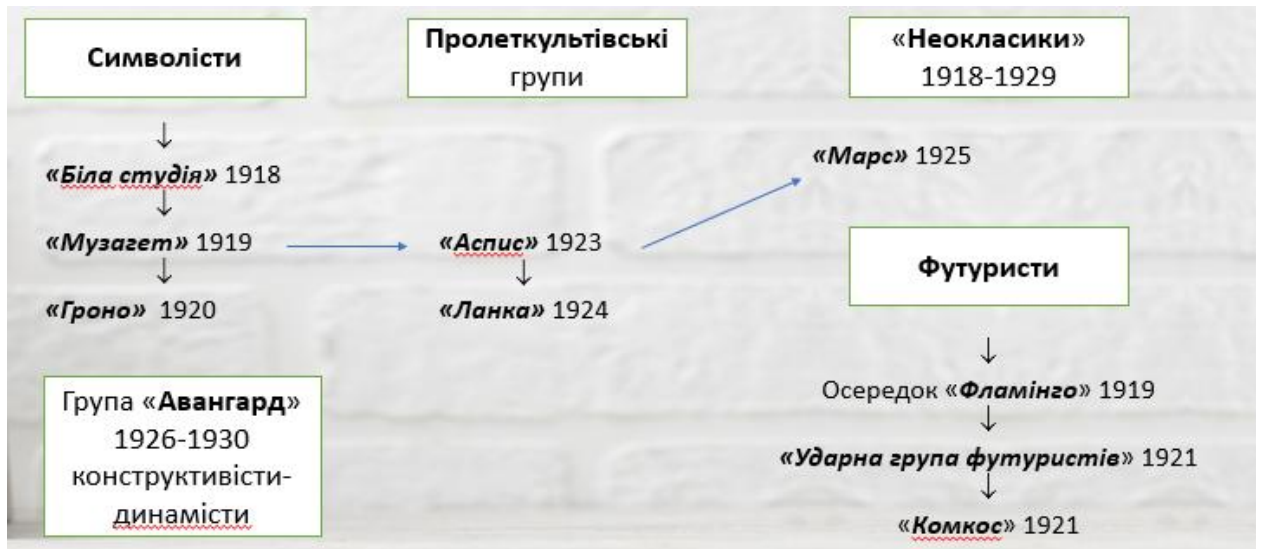
- якою має бути нова революційна література і яке її ставлення до минулих періодів та надбань світового й національного мистецтва;
- як поєднати пролетарський інтернаціоналізм, комуністичний дух нової літератури з її національною сутністю.

Декларація Всеукраїнської Федерації пролетарських письменників і митців (1922)

- «Ми розуміємо Федерацію... як заперечення національного мистецтва».
- «Пора стати пролетарському мистецтву на нові рейки».

Розмаїття літературних напрямків і угруповань

- 1917 -1920 рр. – доба розквіту, відродження літературно-мистецького життя в Україні.

- 20-30 рр. – ускладнюються процеси літературного життя; загострюється ідеологічна боротьба, конкуренція, диференціація літературних сил.

Літературна дискусія 1925-1928 років

- результат глибокої кризи в інтелектуальному і культурному житті України.

Головні проблеми літературно-мистецького життя:

- зміст;
- форма;
- орієнтація художніх творів.

Періодизація літературної дискусії:

1. квітень 1925 р. – вересень 1926 р.
2. жовтень 1926 р. – грудень 1927 р.
3. січень 1928 р. – 21 лютого 1928 р.

Микола Хвильовий – речник українського національного відродження

- Цикли памфлетів «**Камо грядеши?**» (1925), «**Думки проти течії**», «**Апологети писаризму**»,
- полемічний трактат «**Україна чи Малоросія?**»

Літературні принципи:

- ✓ «олімпійство» проти «масовізму»,
- ✓ «Геть від Москви!»,
- ✓ «Вперед до психологічної Європи» («Європа чи просвіта?»),
- ✓ «Україна або Малоросія?»

«Азіатський ренесанс» = «романтика вітаїзму» = активний романтизм

Микола Хвильовий: «Азіатський ренесанс — це епоха європейського відродження плюс незрівняне греко-римське мистецтво... Зерови відчули запах нашої епохи й пізнали, що нове мистецтво мусить звернутися до зразків античної культури».

Роль Миколи Зерова у літературній дискусії

- Збірка **Ad Fontes** («До джерел»)

- "Ми хочемо такої літературної обстановки, в якій будуть цінитися не маніфест, а робота письменника; і не убога суперечка на теоретичні теми — повторення все тої ж пластинки з кричущого грамофону, — а жива й серйозна студія літературна; не письменницький кар'єризм „человека из организации“, а художня вибагливість автора перш за все до самого себе».

Двоколіїність літературного процесу

Західна Україна

- Триваючий вплив Франкової спадщини, активна творчість В. Стефаніка і О. Кобилянської.
- Діяльність Б. Лепкого, В. Пачовського, П. Карманського та ін. «молодомузівців» (Львів, 1907).
- Дві полярні орієнтації – на Радянську Україну (А.Крушельницький, О.Крушельницький, В.Бобинський, М.Ірчан, П.Козланюк, Я.Галан) і на традиції національно-визвольної боротьби, січового стрілецтва УНР і ЗУНР (Р.Купчинський, О.Бабій).
- Активність католицького письменства.

Поза межами України

- В літературне життя входили молоді, переважно недавні учасники визвольних змагань, оборонці УНР (Є. Маланюк, Ю. Дараган та ін.)

«Соціалістичний реалізм» як єдиний метод радянської літератури

- Змістово-імперативна основа (декретування зверху, нормативна обов'язковість, недооцінка художньої форми)
- Удаваний оптимізм (демонстрація побуту людей, пошук шляхів до кращого життя, змалювання героїзму радянських воїнів);
- Надмір ідеалізації позитивного героя (нівелювання негативних рис особистості, змалювання людини без суттєвих внутрішніх суперечностей);

- Загальна примітивізація літератури (зрозумілість, розважальність, стабільність форми, типологічна спільність, співвідносність з побутовою свідомістю, красивість і сучасність мистецтва).
- Поєднання реалізму й радянської романтики (ідеальна інтерпретація реального);
- Виховний потенціал (метаморфози; відданість партії та її ідеалам).

Основні властивості творчого методу соціалістичного реалізму: тоталітарність, псевдоміфологічність, волюнтаризм, схематизм світосприймання, гіпернормативність, вузькопопагандистська спрямованість, техноцентризм, масовізм, поетика агітки, *теорія безконфліктності*.

Представники: Андрій Головка, Олександр Корнійчук, Іван Ле, Іван Микитенко, Петро Панч, Яків Баш та ін.

Література

Основна

(див. загальний список рекомендованої літератури до курсу)

Додаткова

1. Агеєва В. Апологія модерну: обрис ХХ віку. Київ: Грані-Т, 2011.
2. Агеєва Віра. Марсіани на Хрещатику. Літературний Київ початку ХХ століття. К.: Віхола, 2023. 408 с.
3. Гасанова В.Т. Ідейно-естетична боротьба в українській літературі 20-х рр. ХХ ст. : на матер. літ. організацій / В.Т. Гасанова // Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. філол. наук (10.01.01). К., 2001. 20 с.
4. Гром'як Р. Літературознавчий словник-довідник / Гром'як Р., Ковалів Ю. К., 2001.
5. Двадцять років: Літературні дискусії, полеміки: літературно-критичні статті. К., 1991. 366 с.
6. Іванова Н. 1920-ті роки й український авангард: мистецтво для мас від митця-професіонала / Н.Іванова // Слово і час. 2003. № 12. С. 20-27.
7. Ільницький О. Український футуризм 1914-1930: 1914-1930 / Олег

- Льницький; Наук. ред. М. Прихода; Л. : Літопис УПА, 2003. 456 с.
8. Кавун Л. І. Літературне об'єднання ВАПЛІТЕ й художньо-естетичне шукання в українській прозі 20-х років ХХ століття / Л. І. Кавун // Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра філол. наук (10.01.01). К., 2007. 35 с.
  9. Київські неокласики / Упоряд. Віра Агеєва. К.: Факт, 2003. 352 с.
  10. Ковалів Ю. Літературна дискусія 1925-28 рр. / Юрій Ковалів К., 1991.
  11. Літературно-мистецьке життя 10-30-ті роки // Історія української літератури ХХ ст.: У 2-х книгах. Підручник. Кн. 1. / за ред В. Дончика. К.: Либідь, 1993. С. 70-125.
  12. Лощинська Н. Літературні дискусії 20-30-х рр.. від полемічних заперечень до політичних доносів / Н. Лощинська // Дивослово. 2000. № 1. С. 13-16.
  13. Луцький Ю. Літературна політика в радянській Україні 1917-1934 / Юрій Луцький. К., 2000.
  14. Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: Портрет в історичному інтер'єрі: монографія / Раїса Мовчан. К. : ВД „Стилос”, 2008. 544 с.
  15. Неврлий М. Українська радянська поезія 20-х років: мікропортрети в художніх стилях і напрямках / М. Неврлий. К., 1991. 271 с.
  16. Павличко С. „Захований” модернізм 20-х: між авангардом і неокласицизмом / С.Павличко // Дискурс модернізму в українській літературі. К.,1999. С. 169-190.
  17. Розстріляне відродження: Антологія 1917-1933: Поезія - проза - драма - есей / Упорядкув., передм., післямова Ю. Лавриненка. К. : Смолоскип, 2002. 983 с.
  18. Семчишин М. Література періоду українізації / М. Семчишин //Тисяча років української культури. К., 1993. С.435-449.
  19. Шевельов Ю. Легенда про український неоклясицизм // Ю. Шевельов Вибрані праці: У 2-х кн. Книга II. Літературознавство. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. С.39-447.

Лекція 2

Тема. Багатогранність поетичних пошуків в українській поезії 20-30-х років 20 ст.

План

1. Українська поезія 20-30-х років ХХ ст. Загальні тенденції.
2. Національні варіанти авангарду перших десятиліть ХХ століття – футуризм, динамічний конструктивізм (В. Поліщук).
3. Символізм. Творчість Павла Тичини.
4. Український «неокласицизм» / Українська «неокласика».
5. Специфіка індивідуальної творчості (Микола Бажан, Євген Плужник).

Українська поезія 20-30-х років ХХ ст. Загальні тенденції.

Розмаїття стилєвих течій і форм поетичного моделювання світу думок і почуттів людини

- імпресіонізм
- символізм
- експресіонізм
- неоромантизм
- неокласицизм («неокласика»)
- конструктивізм
- футуризм

Форми поетичного моделювання світу думок і почуттів людини

1917-1920 рр.

- романтика, патетичні інтонації, гіперболізм,
- «космізм», узагальнений образ маси, оспівування політичних запитів, ідейних переконань, беззастережного служіння справі революції

20-ті роки

- суперечності світу, трагізм буття людини у складному вирі подій,
- героїко-романтичне оспівування української національної революції,

внутрішні процеси народження нової людини, свідомого українця, захисника незалежної вітчизни

Основні тенденції у розвитку поезії

- 1) Лірика громадянського пафосу, відкритого політичного спрямування, що культивувалася пролетарськими поетами.
- 2) Лірика психологічно поглибленого аналізу складних процесів духовного світу особистості, що виникають внаслідок бурхливих подій часу.

Жанрове й тематичне багатство української лірики

- Філософське осмислення буття людини зумовило звертання до
  - ▀ «вічних тем»: свободи і неволі, життя і смерті, людини і всесвіту, особи й колективу;
  - ▀ певних жанрів: сонету, медитації, вірша- рефлексії, вірша-пейзажу, вірша-портрета, елегії, балади.
- Особливого розквіту на ґрунті української поезії досягає **верлібр** (франц. vers libre — вільний вірш).

Урбаністична лірика

- ▀ У XIX ст. майже не розвинена в українській поезії.
- ▀ У 20-х рр. XX ст. урбаністична лірика розвивалася у двох ідейно-тематичних руслах:
  - оспівування індустріалізації України, поезії про Дніпрельстан;
  - сприйняття міста як символу культури.

Мариністична лірика

Романтики XIX ст.

- Море символізує долю людини у складних хвилях часу.
- Звеличення морської стихії, замилювання морем.

Українські поети 20-х рр. XX ст.

- Море стає образом світобудови, лоном усьому живому.
- Філософське осмислення світу людини й моря, їх конфронтації і гармонії

Новації в жанрі поеми

Характерні особливості поем 20-х рр.:

- тривожні ритми часу, лексика й фразеологія революційного міста, народна пісня, революційні гімни й марсельези;
- відкрита взаємодія конкретно-реального, умовного і романтично-символічного планів змалювання героя й часу (поема «Золотий гомін» (1917) П.Тичини, ліро- епічна поема «Червона зима» (1921) В.Сосюри та ін.)

Нові жанрові різновиди:

- ✓ *лірична поема*
- ✓ *філософська поема*

Національні варіанти авангарду перших десятиліть ХХ століття

Авангардизм – (від франц. *avant-gardisme* – передовий загін). Узагальнена назва експериментальних течій, шкіл, концепцій, ідей, творчості окремих митців ХХ ст., що мають на меті створення абсолютно нового мистецтва.

Причини появи:

- світоглядна криза людини межі століть;
- злам ціннісних орієнтацій;
- суспільні катаклізми;
- наукові відкриття.

Періодизація європейського авангарду:

- перед Першою світовою війною,
- між війнами, – обидва означені в європейському літературознавстві як

"класичний" або "історичний" авангард;

- після Другої світової війни (неоавангард, трансавангард).

Визначальні риси авангардизму

- Психологічна атмосфера бунту.
- Безапеляційне заперечення традиції.
- Орієнтація на майбутнє.
- Експеримент з формою.
- Афішування епатажу (пародіювання, гіпертрофовано абсурдна форма).
- Зміна комунікативної функції мистецтва.
- Мета – звести все довкола до гри.
- **Основна функція** – санація (оздоровлення) суспільного життя і мистецького смаку.

Стильові варіанти авангардизму

- футуризм
- конструктивізм
- експресіонізм
- імажинізм
- сюрреалізм

Хронологічні межі українського авангардизму

- Перша хвиля – літературний авангард **1920-30-х років** (футуризм, конструктивізм).
- Друга хвиля – розгортання авангардного дискурсу в **еміграційній літературі 1960-х років** (Нью-йоркська група поетів).
- Третя хвиля – **80-90-і роки ХХ століття** (діяльність “Бу-Ба-Бу”, "Нової дегенерації", "Червоної фіри". Проза Ю.Андруховича. Авангард і андеграунд).

Футуризм

- ▶ авангардний напрям у літературі й мистецтві, що розвинувся на початку ХХ ст.
- ▶ Творець – Філіппо Марінетті, який 1909 р. опублікував «Маніфест футуризму».
- ▶ Спрямування футуризму можна виразити трьома «М»: місто, машина, маса.
- ▶ Футуризм — це мистецтво антигуманізму, яке має відбити настання часу техніки.
- ▶ **Головні ознаки футуризму:**
  - ▶ відсутність зацікавлення людиною (антипсихологізм);
  - ▶ виключний динамізм, опоестизування руху, швидкості, зорові пошуки засобів зображення руху.

Ознаки українського футуризму

- ▶ відкидання класичної спадщини – “Шевченка під ноги!”;
- ▶ деструкція форми;
- ▶ епатаж противника;
- ▶ протиставлення традиційно “сільській” тематиці урбаністичного кола тем;
- ▶ словесні новотвори, підпорядкування слова ритміці;
- ▶ зневага до пунктуації;
- ▶ орієнтація на прогресивну літературу Заходу;
- ▶ культ машин, техніки, винаходів.
- ▶ **Представники:** Михайль Семенко, Гео Шкурупій, В.Ярошенко, О.Слісаренко, О.Влизько, М.Бажан.

Етапи українського футуризму

І етап – початковий (ранній) (кверофутуризм)

- ▶ 1914 р. - збірки М.Семенка "Дерзання", "Кверофутуризм“

- ("Палю свій Кобзар!")
- **Риси:** маніфестативність, галасливість, контраверсійність щодо традиції /штампу, епатажність, публічність.

II етап (панфутуризм)

- 1920 р. - "Альманах Трьох" (О.Слісаренко, М.Любченко, М.Семенко). Група "Комкосмос".
- 1922 р. - ж-ли "Семафор у майбутнє", "Катафалк мистецтва"
- **Гасла:** "космічний комунізм", розрив з дрібнобуржуазними течіями в мистецтві.

III етап українського футуризму

- 1927 р. – збірник "Зустріч на перехресній станції. Розмова трьох" (акт повернення "блудних синів" до авангарду) - М.Семенко, Гео Шкрупій, М.Бажан.

Особливості українського футуризму 20-х рр.

- Провідні концепти нового методу: відсутність "літературного спадкоємства"; космополітизм; "штучний рух" до нової ери світового мистецтва.
- Концепція "атакування мистецтва": *деструкція, конструкція, обструкція, екструкція.*
- Жанрові форми - ревшупоема, каблепоема, поезофільм, "винахід" графічної поезії (поезомалярства).
- Принцип естетичної гри
- Специфіка: епатажність і антибуржуазний виклик поєднувалися з історичним оптимізмом та вірою в свою соціальну й естетичну місію, більше або менше пов'язану з долею України.

Михайль Семенко

- 1924, повний збірник творів «Кобзар», ввійшли поезії написані упродовж 1910–1922 років. Авторське пояснення епатажної назви: «То

був —Кобзар|| однієї епохи, а це — іншої»

- Авангардні прийоми синтаксису – «телеграфний стиль» та синтаксичний максималізм.
- іронія та самоіронія

Ще нижче поклонись!

Ще кланяйся, кланяйся

Вони здобутки всі зараз тобі дали —

І Ігорь, і Бальмонт, і Білий, і Чурнляніс —

Всі хором, і ретельно так, гули:

Семенко — кланяйся, кланяйся!

— Ні, не схилюсь...

- Зорова поезія, фонетичний експеримент, що демонструє відлуння голосу

«Сільський пейзаж»:

О

АО

АОО

ПАВЛО

ПОПАСИ

КОРООВУ

Конструктивізм

- **Конструктивізм** (лат. *constructio* – побудова) – напрям авангардизму початку ХХ ст., виявив тенденції раціоналізації мистецтва за критеріями доцільності, економності, лаконічності формотвірних засобів.
- **Типологічні риси:**
  - ✓ техніцизм, зближення з виробництвом,
  - ✓ поетизація машини і продуктів її діяльності,
  - ✓ розкриття соціальних якостей людини "через біографію речі".
- **Позитивні результати** виявилися насамперед в архітектурі, дизайні,

плакати, книжковій графіці, рекламі.

- Останній етап конструктивізму, як і футуризму, – це проголошення розчинення мистецтва в побуті.
- Конструктивізм становив собою *технологічний ідеалізм*, спробу створити "організований світ технічних ідей на противагу неорганізованості людського світу".

Спроба конструктивізму

- 1920 - літературно-мистецька група "Гроно", Київ (В.Поліщук, М.Терещенко, П.Филипович, Д.Загул, Г.Косинка, Гео Шкурупій, А.Петрицький, Г.Нарбут).
- **Маніфест "Credo"** ("Гроно", К., 1920р.) :
  - мистецтво мусить бути зрозумілим для якнайширшого загалу, пролетарських мас;
  - гармонійний синтез існуючих течій, взявши од них все найбільш здорове, природне, відповідне принципу зрозумілості (*імпресіонізм* для передачі психологічно-суб'єктивного і *футуризм* – для передачі об'єктивно-колективного в мистецтві).
- За В. Поліщуком, назва такого творчого методу – "**динамічний конструктивізм**", пізніше – "**спіралізм**".
- Формула для "динамічного конструктивізму" В.Поліщука – "**урбанізм, індустріалізація побуту, верлібр**".

Валер'ян Поліщук (1897-1937)

- Збірка поезій "**Сонячна міць**", 1920.
- Збірка – "**Вибухи сили**", 1921. Мотиви: як "оргаїзм, сп'янілість від буяння рослинно-тваринного світу на землі", так і технократичні мотиви. Увага автора до сексуального чуття людини - близькість до У.Уїтмена.
- Поеми "**Онан**", "**Великий Хам**" (1921).

- Збірка **"Радіо в житах"** (1923) - пейзажна лірика.
- Творчий щоденник **"Козуб ягід. Нотатки. Афоризми. Етюди..."**, (1920-1930) підписаної псевдо "Філософ з головою хлопчика".
- З **1923** р. - щоденник інтимного характеру (поєднання біографічних роздумів з поетичними текстами).
- Літературна критика.
- 1926 р., у Харкові засновує літ.-мист. групу **"Авангард"**.
- Індустріальний роман **"Завзятий вік"** (1930).

Символізм. Творчість Павла Тичини

Символізм як літературно-стильова течія

Характерні риси символізму:

- подолання натуралізму та побутовізму у змалюванні дійсності і заглиблення у потаємні першооснови буття, недоступні логіці, за допомогою інтуїції, на ірраціональній основі, що розкривається через натяк, осяяння, тобто через музику і поезію;
- дистанціювання довколишнього світу і людської душі;
- конфліктно непереборне протистояння ідеалу та дійсності;
- право митця на свободу творчості;
- символізована мова (символ) замість традиційного образу.

Український символізм

- **Генетичні витоки** теорії українського символізму – філософія Сковороди, кордоцентризм.
- **Теоретики** українського модернізму – критики та літературознавці, що групувалися навколо **"Української хати"** (1909 – 1914) – Микита Шаповал (Сріблянський), Микола Євшан та А.Товкачевський

"світ набуває в наших очах незнаного перед тим значення; кожна річ, зокрема, стає символом, емблемою, видимим знаком невидимого і вічного".

«...символізм постає на Україні раніше, ніж у Росії, в особі, наприклад, «батька українського модернізму» М. Вороного та Ольги Кобилянської...» (Тимофєєв Л. Современная украинская література // Новий мир. 1929. №3. С. 171-172.).

Відмінність українського символізму від європейського та російського

- поступався філософською концептуальністю та естетичною визначеністю;
- менше езотеризму, окультизму й містицизму, більше відгуків на життя;
- небайдужість до ідеї національного визволення, що набирала часом форми «національного містицизму», або «містики національної ідеї»
- зв'язок з неоромантизмом.

«Пізні» символісти: Дмитро Загул, Павло Савченко, Яків Савченко, Олекса Слісаренко, Микола Терещенко, Володимир Ярошенко, Володимир Кобилянський, Євген Плужник, Тодось Осьмачка, Дмитро Фальківський, Роман Купчинський.

Павло Тичина

«Доля Тичини воістину трагічна. В історії світової літератури, мабуть, не знайдеться іншого такого прикладу, коли б поет віддав половину свого життя високій поезії, а половину – нещадній боротьбі зі своїм геніальним обдаруванням». (В.Стус).

Основні віхи життя і творчості

- 27 січня 1891 р. майбутній поет народився у с. Пісках на Чернігівщині;
- 1900-1913 – навчання в бурсі, Чернігівській духовній семінарії;
- 1913 – вступ до Київського комерційного інституту;
- 1918 – перша книга віршів "Сонячні кларнети";
- 1920 – збірки "Плуг", "Замість сонетів і октав";
- 1924 – збірка "Вітер з України";

30-ті роки – трагічний злам у творчості поета, спричинений тоталітарною системою;

1941 – 1945 – духовне відродження митця, натхненного вірою в перемогу, в силу народу; вершинне досягнення цього періоду – поема "Похорон друга" (1942);

40 – 60-ті роки – "покара славою" (В. Стус)

16 вересня 1967 – р. П. Тичина помер.

Особливості індивідуального стилю Павла Тичини

«Ні до якої школи не можу себе зарахувати. В мене є і символізм, і імпресіонізм, і навіть футуризм та в деякій мірі імажинізм» (П.Тичина)

- Життєствердна, «сонцекларнетна» концепція буття як діяння.
- Гуманістичні ідеали, пантеїзм.
- Поєднання **символізму** з поетикою неоромантизму, імпресіонізму, експресіонізму.
- Синтез народнопісенних, класичних і наймодерніших художніх засобів (на основі національної традиції, зокрема філософії Г.Сковороди та поезії бароко).
- Музично-поліфонічні багатопланові образи-символи.
- Розмаїтий жанровий репертуар поезій;
- Витончене віршування.

Періодизація творчості П. Тичини

- **Перший період (1917-1931)** - Цикл «Панахидні співи» (1914) Зб. «Сонячні кларнети» (1918), «Плуг», «Замість сонетів і октав» (1920), «Вітер з України» (1924), «Чернігів» (1931). Спілка письменників «Гарт»
- **Другий період (1932-1940)** - Збірки «Партія веде» (1934), «Чуття єдиної родини» (1938), «Сталь і ніжність» (1941) ...
- **Третій період (1941-1956)** - «Ми йдемо на бій» (1941), «День настане»

(1943), «Я утверждаюсь» (1943), «Перемагають і життя!» (1944)... Міністр освіти, голова Верховної Ради УРСР.

- **Четвертий період (1957-1967)** - Збірки «Зростає, пречудовий світе», «До молоді мій чистий голос», «Срібної ночі» ... Громадська діяльність. Участь у літературному житті. Перекладацька діяльність.

Рецепція творчості Павла Тичини

- **Юрій Лавріненко:** кларнетизм як «український варіант міжнародного символізму, а потім і як власний синтез поетичного стилю» («Кларнетний символізм»).
- **Василь Барка:** «Хліборобський Орфей», твори якого сповнені символічністю і вірою наших предків, високою духовністю.
- **Дмитро Павличко:** збіркою «Сонячні кларнети» розпочався ренесанс української поезії.
- **Євген Маланюк:** «Від кларнета твого пофарбована дудка зосталась, / В окривавлений Жовтень ясна обернулась Весна» (цикл «Сучасники»)
- **Василь Стус:** «Феномен доби, або сходження на Голгофу Слави»

Кларнетичний символізм (Юрій Лавріненко)

У символістичній частині *кларнетизму* відносно послідовно зберігають своє місце чи не всі найважливіші естетичні засади західного символізму, збагачені в Тичинівській реалізації:

1. незалежна від політики й ідеологій і взагалі вільна від будь-якої ролі служниці «чиста поезія»;
2. музично-поліфонічні багатопланові образи-відношення – символи Малларме;
3. синкретизм, синестезія чи синхронність різних почуттів (сенсів) Бодлера (колір, звук, запах, дотик);
4. драматичні несподівані словосполучення Артюра Рембо;
5. Верленівська музичність.

*Блакить мою душу обвіяла,
Душа моя сонця намріяла,
Душа причастилася кротості трав —
— Добридень! Я світу сказав!*

****

*Я був — не Я. Лиш мрія, сон.
Навколо — дзвонні звуки,
І пільми творчої хітон,
І благовісні руки.
Прокинувсь Я — і Я вже Ти:
Над мною, підо мною
Горять світи, біжать світи
Музичною рікою*

****

*Навік я взнав, що Ти не Гнів,
Лиш Сонячні Кларнети.*

Український «неокласицизм» / Українська «неокласика»

Неокласицизм (від грецьк. νέος — молодий, новий і лат. classicus — зразковий) — загальна назва ряду художніх течій 2-ї половини 19—20 ст., які зверталися до традицій античності, відродження та класицизму.

В основі творчості - «**класична норма**», що передбачає:

- досконалість форми і ясність поетичної мови,
- пошук шляхів до гармонії духу,
- зосередженість на вічних, непроминутих засадах буття,
- настанову на успадкування культурної та літературної традицій,
- орієнтацію на кращі взірці мистецтва, створені у попередні епохи.

Особливості вияву в художніх творах

- використання тем, сюжетів, образів, мотивів міфології, античності, ренесансу, класицизму,
- споглядання гармонії природи, краси витворів мистецтва,
- культ чітко унормованої, вишуканої форми (*сонет, рондель, тріолет, віртуозна ритміка, різноманітні системи римування, увага до перекладів*),
- відстороненість від прозаїчних, хоч і злободенних, проблем довколишньої реальності, інколи – епікурейство (культ земних насолод).
- розміреність інтонацій, предметність, конкретність образів, стрункість і прозорість синтаксису.

«Неокласика» - умовна назва естетичної платформи невеликого кола київських поетів, перекладачів та літературознавців 20-х – початку 30-х ХХ ст.

- прагнення інтегрувати художній досвід світового та вітчизняного мистецтва – від античності до модернізму, не обмежуючись тим чи тим стилем, переосмислити його у своїй культурологічній концепції.
- свій варіант поєднання імпульсів світової культури з національною традицією і стихією, з національними можливостями.

!!! Ю. Ковалів: *«Накладати на творчість «неокласиків» невідповідну їй матрицю неокласицизму немає жодної потреби, то безплідний шлях критичної рецепції, на який ступив Ю.Шерех (та його послідовники), аби врешті збагнути, що навіть М.Зеров не... «доріс» до неокласициста, бути яким він і не збирався. Ю.Шерех змушений зважати на «чуле серце» поета, на те, що в його «наскрізь книжній поезії дзвенять болі живої людини».*

«Гроно п'ятірне» - Микола Зеров (1890-1937), Михайло Драй-Хмара (1899-1939), Павло Филипович (1891-1937), Юрій Клен/ Освальд Бургардт (1891-1947), Максим Рильський (1895-1964).

*О гроно п'ятірне нездоланих співців,
крізь бурю й сніг гримить твій переможний спів,*

що розбиває лід одчаю і зневіри.

М. Драй-Хмара

Поетичні збірки

- *М.Зеров* («Камена», 1924),
- *П.Филипович* («Земля і вітер», 1922, «Простір», 1925),
- *М.Драй-Хмара* («Проростень», 1926),
- *О.Бургардт* був відомий лише як перекладач («Залізних сонетів» Й.Вінклера, 1925),
- *М.Рильський* («Під осінніми зорями», 1918, 1926; «Синя далечінь», 1922; «Тринадцята весна», 1926; «Крізь бурю й сніг», 1925; «Де сходяться дороги», 1919; «Гомін і відгомін», 1929).

Провідні теми й мотиви творчості «неокласиків»

- Значення культури в розвитку суспільства.
- Збереження уваги до глобальних життєво важливих національно-суспільних проблем, загострений патріотизм.
- Тонке відчуття трагічного як естетично високого, як «вічної краси».
- Увага до світу гармонійного.
- Любовна лірика.
- Психологізований пейзаж.

Перекладацька діяльність

Літературознавча діяльність

Микола Зеров

- Нове українське письменство (1924).
- Леся Українка (1924).
- До джерел, Збірник статей (1926).
- У справі віршованого перекладу(1928).
- Від Куліша до Винниченка, Збірник статей (1929)

Павло Филипович

- Шевченко і романтизм (1924).
- До історії українського романтизму (1924).
- Шевченко і декабристи (1924).
- Аналіз образу Прометея в творах Лесі Українки (1928).
- Українське літературознавство за 10 років революції (1928).
- З новітнього українського письменства. Історично-літературні статті (1929).

Михайло Драй-Хмара

- Леся Українка. Життя і творчість (1926)

Освальд Бургардт

- Аналітичні розвідки творчості П. Шеллі (1925),
- Леся Українка і Гейне (1927),
- Гейне в українських перекладах (1930),
- Головні мотиви творчості Леоніда Андреева (1936)

Максим Рильський

- наукові праці з мовознавства та літературознавства

Микола Зеров

- Поет, літературознавець, перекладач-поліглот (20 мов), критик, редактор, учений.
- Професор Київського інституту народної освіти.
- **Риси індивідуального стилю:** класична простота, піднесене почуття, глибоке проникнення у філософську сутність буття, вишукана мова, висока версифікативна майстерність творів (енжабеман).
- **Сонетарій поета:** культурологічні мотиви, актуалізація античних, давньоруських, біблійних ремінісценцій, елегійність, тонка іронічність, афористичність, лапідарність вислову.

Максим Рильський

- Український поет, перекладач, публіцист, громадський діяч, академік АН України.
- **Творча та наукова спадщина:** 35 книг, 31 збірка лірики, 4 книги ліро-епічних поем, десятки етнографічних досліджень, науково-літературознавчі та критичні праці.
- **Періодизація творчості:**
  - 20-ті роки – “неокласичний період”;
  - 30- серед. 50-х років - два річища творчості — офіційне та ліричне, творчий підйом в роки війни;
  - серед. 50- 60-ті роки – період “третього цвітіння”.

Риси індивідуального стилю М. Рильського

- Стильовий синтез *класицизму, романтизму й реалізму*.
- *“Кларизм”* (термін М.Зерова) - класицистична ясність, предметність, конкретність образу, стрункість і прозорість синтаксису, орієнтація на точні й вивірені строфічні форми.
- Уміння відтворювати загальні ідеї через поетичні деталі.
- Гармонійна єдність змісту і форми.
- Мотив любові до Вітчизни, народу, культури й мови.
- Використання художніх засобів (епітети – *блакитокрила, громоносна, ясноводі, стокрилий, срібноперий*).
- Часте вживання стилістичних фігур.
- Афористичність мови.
- Майстерний звукозапис.
- Інтимність поетичного голосу.

Михайло Драї-Хмара (1889-1939)

- Поет-неокласик, філолог та літературознавець, дослідник сербської та білоруської мов, української та білоруської літератур, професор

Київського ІНО, співробітник ВУАН в Комісії новітнього письменства.

- Вільно володів 19-ма мовами
- Для образно-символічного світу Драй-Хмари характерна природна стихійність, певна "недисциплінованість", що промовляє про химерність соціального буття.

Павло Филипович

- Видатний поет неокласичного напрямку, літературний критик і літературознавець, професор Київського ІНО, співробітник ВУАН в Комісії новітнього письменства і секретар Історично-літературного товариства при ВУАН, що його очолював С. Єфремов.
- *Характерні риси поезій*: незалежність від моди, традицій, своєрідне художнє мислення, висока культура слова.
- Сприймав людину як позачасовий, узагальнений та вічний феномен, синтез всеземного існування.

Юрій Клен (Освальд Бургардт)

- Український поет, перекладач, літературний критик.
- Досконале володіння мистецькою формою, своєрідний панестетизм.
- 1943 - збірка поезій «Каравели» - синтез творчих принципів київських неокласиків та ідейно-художніх шукань поетів «празької школи»: трагічна античність («Антоній і Клеопатра», «Цезар і Клеопатра», «Шляхами Одиссея»), героїзм середньовічної лицарської доби («Жанна д'Арк», «Вікінги») та князівсько-гетьманська українська традиція («Володимир», «Символ», «Україна»).
- Вершинні здобутки - поеми «Прокляті роки» (1937) та «Попіл імперій» (1943 – 1947). Трагічне знищення української культури в добу сталінізму, нелюдська жорстокість другої світової війни – центральні теми цих творів.

Специфіка індивідуальної творчості (Микола Бажан, Євген Плужник).

Микола Бажан (1904-1983)

- Український письменник, філософ, громадський діяч, перекладач, поет. Академік АН УРСР.
- У 1953-1959 рр. – голова правління Спілки письменників України, у 1957–1983 роках – головний редактор Головної редакції Української Радянської Енциклопедії.
  1. Лауреат *Ленінської премії (1982)*; *двох Сталінських премій (1946, 1949)*; *Державної премії УРСР (1971)*; *Державної премії УРСР імені Т. Г. Шевченка (1965)*; *Державної премії Грузинської РСР імені Ш.Руставелі (1937)*.

Літературний ґрунт, що вплинув на формування індивідуального стилю

М.Бажана

- українські поети початку століття – О. Олесь, М.Вороний, Г.Чупринка;
- поезія У. Уїтмена і Е. Верхарна;
- завдяки театрові Леся Курбаса – драматургія німецького експресіонізму;
- сучасники: П. Тичина, В. Чумак, В. Еллан;
- футуризм В.Маяковського та М. Семенка;
- кіномистецтво О.Довженка.

Періодизація творчості М.Бажана

- Початкові збірки Ніколая Бажана («**17-й патруль**», «**Різьблена тінь**»).
- Ранні збірки панфутуристичної доби (Нік Бажан), період «малих поем» з філософсько-психологічною проблематикою («**Розмова сердець**» (1928) - «**Садівник**» (1934)).
- Соцреалістичний період (від середини 30-х до середини 50-х).
- «Третє цвітіння» (60-80- рр.) («**Політ крізь бурю**», «**Міцкевич в Одесі**»)

Синкретизм стилю М.Бажана

- Естетика бароко
- Сюрреалізм
- Експресіонізм
- Елементи натуралізму
- Вплив неокласики
- Символізм
- Прояви футуризму (ритмічний вірш, але не верлібр)

Особливості індивідуального стилю М. Бажана

- Філософізм
- Синтез поезії, живопису, музики у слові
- Масштабність історичного мислення
- Довершеність словесного образу
- Інтелектуалізм (вагомість книжного слова)
- Новаторські епічні форми
- Форма поезії: національний тип поліморфного тонічного вірша з довгими рядками, які регулюються змінною кількістю наголосів.

Художня творчість

- «Сімнадцятий патруль»,
- «Будівлі» (1924),
- Поеми «Гетто в Умані» (1928), «Розмова сердець» (1930), «Сліпці», «Гофманова ніч»
- «Клятва» (1941)
- «Данило Галицький» (поема, 1942)
- «Сталінградський зошит» (1943)
- «Англійські враження» (1949)
- «Італійські зустрічі» (1961)
- «Чотири розповіді про надію» (1967)

- «Уманські спогади» (1972)
- «Політ крізь бурю» (поема, 1964)
- «Нічні роздуми старого майстра» (поема, 1976)

Перекладацька діяльність

- З грузинської – поема Шота Руставелі «Витязь у тигровій шкурі», поезія Руставелі, Гурамішвілі;
- з узбецької - Алішер Навої «Фархад і Ширін»;
- з бенгальської - Р. Тагор;
- російської - О. Пушкін, В. Маяковський,
- з білоруської – Я. Купала, М. Танк;
- з польської – А.Міцкевич, Ю.Словацький, Ц.Норвід, Я. Івашкевич;
- з німецької – Гете, Гельдерлін, Р.-М.Рільке та ін.

Євген Плужник (1898-1937)

Трагізм долі митця

- Від народження проживав у Воронежській обл., у 1818 р. переїхав з батьками на Полтавщину.
- З 1921 р. – Київ, навчання: Ветеринарний інститут, Музично-драматичний інститут ім.М.Лисенка, літературна самоосвітня праця.
- Учасник літоб'єднань „АСПИС“, „Ланка“, „МАРС“.
- 1926, 1927 р. - два видання словника «Фразеологія ділової мови» (разом з В.Підмогильним).
- 1923 року одружився з Галиною Коваленко.
- Спадкова хвороба - туберкульоз (третья стадія).
- Грудень 1934 р. – арешт, засуджений до розстрілу, заміненого десятьма роками ув'язнення.
- 2 лютого 1936 р. – смерть від сухот у тюремній лікарні на Соловках.

Літературна діяльність Є.Плужника (тривала 10 років)

- 1923 р. – перші українські вірші (псевдонім *Кантемирянин*).
- 1926 р. – книжка віршів «Дні».
- 1928 р. - поетична книжка «Рання осінь»
- 1938 р. – впорядкована третя книга віршів «Рівновага», надрукована в 1943, 1966 р.
- Інші твори: роман «Недуга», три п'єси, сценарії для кіностудії.
- Переклади творів М. Гоголя, Л. Толстого, А.Чехова, М.Горького, М.Шолохова .
- «Антологія української поезії» в 3-х т., укладена В.Атаманюком, Є.Плужником і Ф.Якубовським.

Ідейно-естетичний зміст збірки “Дні” Є. Плужника

- Епіграф - «Як страшно! Людське серце до краю обідніло» («Скорбна мати» П.Тичини)
- Гранично стисле, психологічно насичене висловлювання (2, 3, рідко – 4, 5 канонічних строф).
- «Фільми революції» (М.Ірчан).
- Ідея абсолютної цінності людського життя, несхитний протест проти жорстокості й безглузлого розливу людської крові.
- Два полюси – дійсність і мрія, невеселе сучасне й жадане майбутнє, журба і віра, тверезий критицизм і мрійницький порив до далекого майбутнього.
- Трагічний оптимізм трагічного романтика.

Збірки «Рання осінь» та «Рівновага»

- Переважно *інтимно-особистісна*, *глибоко психологічна* за характером.
- Психологічна рефлексія - сповідь, інтроспекція,
- «заглядання в себе» - в поєднанні з глибокою думкою!!!

- Сприймається як своєрідні записи з щоденника, зроблені в хвилину душевного переживання.
- Мотиви примирення з «осіннім» спокоєм або навіть жадання його.
- Конфліктність і антиномічність поетичного мислення.
- Емоційна тональність (*спокійний мінор, розпука й відчай, світле вітання життя*).

Поетика Євгена Плужника

- Тяжіння до філософії **екзистенціалізму** (категорії самотності, страху та страждання).
- Новаторство в жанрі медитації, порушення екзистенціальних проблем буття людини.
- Поетика експресіонізму.
- Пейзажна, мариністична, інтимна лірика.
- Антиномічність і оксюморонність, гра антитез і контрастів.
- Афористичні парадокси та напівпарадокси.
- Філігранна витонченість образів, досконалість побудови поезій, інтелектуальна гра нюансами емоційної та звукової сфери (М.Бажан).
- «Звичайний», позбавлений прикрашального орнаменту, словник і невелика кількість тропів.
- Першорядна, виняткова роль фігури *еліпсиса* в поетичному синтаксисі («система коротких ударів», М. Рильський).
- Лаконічність.

Література

Основна

(див. загальний список рекомендованої літератури до курсу)

Додаткова

1. Агеєва В. Візерунок на камені. Микола Бажан. Життєпис (не)радянського поета. Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. 496 с.
2. Агеєва В. Мистецтво рівноваги: Максим Рильський на тлі епохи. Київ:

- Книга, 2012. 2. Агеєва В. Символістська лірика Максим Рильського: криза релігійної свідомості, гріховність краси і «святиня мовчання» /Апологія модерну: обрис ХХ віку. Київ: Грані-Т, 2011.
3. Агеєва В. П. Київські неокласики. Київ : Факт, 2003. 351 с.
  4. Барка Василь. Відхід Тичини. Українське слово : хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. Кн. 1. Київ, 1994.
  5. Біла А. Михайль Семенко як культуртрегер українського футуризму. Семенко М. Вибрані твори / Упоряд. А. Біла. Київ: Смолоскип, 2010. («Розстріляне Відродження»).
  6. Біла А. Український літературний авангард: пошуки, стильові напрямки. Київ: Смолоскип, 2005.
  7. Гальченко С. Злети й падіння Орфея. У кн.: Павло Тичина. За всіх скажу, за всіх переболію... / Передм. С. Гальченка. Київ: Основа-Принт-Плюс, 2022.
  8. Громова В. Неокласики. Стильові тенденції української літератури ХХ століття. Київ : ПЦ «Фоліант», 2004.
  9. Демська-Бузуляк Л. Неокласичний дискурс поч. ХХ ст.: еволюція класичної традиції. Слово і час. 2017. № 6.
  10. Дивоовид: Антологія української поезії ХХ століття /упорядн. І. Лучук. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007.
  11. Жулинський М. Із забуття – в безсмертя: (Сторінки призабутої спадщини) / М. Жулинський. К., 1990. 330 с
  12. Зварич В. З. Образи світової літератури у творчій рецепції поетів-неокласиків (М. Зеров, М. Драй-Хмара, М. Рильський). *Вісник Львівського університету*. Сер. : Іноземні мови. 2012. Вип. 20 (1). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_in_mov_2012_20%281%29_23
  13. Ільницький О. Український футуризм (1914-1930) / Олег Ільницький. Львів : Літопис, 2003. 456 с.
  14. Качуровський І. Променисті силвети : лекції, доп., ст., есеї, розвідки; передм. М. Слабошпицького. Київ : Києво- Могиянська академія, 2008.

766 с.

15. Ключек Г. Художній світ поезії Павла Тичини «Ви знаєте, як липа шелестить»: До проблеми аналізу внутрішнього світу художнього твору з позицій рецептивної поетики. Дивослово. 2007. № 11. (Ключек Г. Енергія художнього слова: [зб. ст.]. Кіровоград, 2007.
16. Кодак М. Огром Євгена Плужника-поета [монографія]. Луцьк: Твердиня, 2009.
17. Кураш Т. Інтимна лірика Максима Рильського в річці неокласицизму. *Філологічний дискурс*. 2015. Вип. 2. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/178512>
18. Лебединцева Н. М. Архітектура, втілена у слові: метафора будівлі в поезії М. Бажана. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/philology/2012/200-188-8.pdf>
19. Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер'єрі: монографія. Київ: ВД «Стилос», 2008.
20. Моренець В. Без Тичини / Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ століття: Україна і Польща. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002.
21. Наєнко М. Художня література України. Від міфів до реальності. Київ, ВЦ «Просвіта», 2008.
22. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі: монографія / Соломія Павличко. 2-е вид., перероб. і доп. К. : Либідь, 1999. 448 с.
23. Павло Тичина. За всіх скажу, за всіх переболію... / Передм. С. Гальченка. Київ: Основа-Принт-Плюс, 2022.
24. Панченко В. Поет у лецатах «народної держави». Максим Рильський: драма 1930-1940-х років / Літературний ландшафт України. ХХ століття. 50 «слайдів». Київ: Ярославів Вал. 2019
25. Панченко В. Поет у лецатах «народної держави». Максим Рильський: драма 1930-1940-х років / Літературний ландшафт України. ХХ століття. 50 «слайдів». Київ: Ярославів Вал. 2019

26. Райбедюк Г. Б., Томчук О. Ф. Вивчення творчості київських неокласиків : навч.-метод. посіб. Ізмаїл : СМІЛ, 2010. 348 с.
27. Райбедюк Г. Б., Томчук О. Ф. Неокласики : естетична система та персоналії : навч. посіб. Ізмаїл : СМІЛ, 2005. 351 с.
28. Романенко О. Людина і світ в українській літературі доби «розстріляного відродження». Київ: Компанія «ВАІТЕ», 2006.
29. Саєнко В. Українська модерна поезія 20-х років ХХ століття: ренесансні параметри. Одеса : Астропринт, 2004.
30. Семків Р. Пригоди української літератури (від романтизму до постмодернізму). Київ: Темпора, 2023.
31. Сиротенко В., Суровцева Р. Історія української літератури ХХ сторіччя та методика її викладання. Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2020.
32. Скирда Л. Плужник: Нарис життя і творчості. Київ, 1989.
33. Склярєнко Г. Український футуризм.
<https://sm.etnolog.org.ua/zmist/2017/2/63.pdf>
34. Соловей Е. Типологія української філософської лірики ХХ століття. Міфософська типологічна лінія (Б.-І. Антонич, В. Свідзінський) / Соловей Е. Українська філософська лірика. К., 1998.
35. Сильові тенденції української літератури ХХ століття. Київ : ПЦ «Фоліант», 2004.
36. Стус В. Феномен доби (Сходження на голгофу слави) / Василь Стус. – К. : Товариство „Знання” України, 1993. 96 с. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=15290&page=15>
37. Тельнюк С. Молодий я, молодий... (Поетичний світ Павла Тичини 1906-1925) / Станіслав Тельнюк. К. : Дніпро, 1990. 418 с.
38. Токмань Г. Жар думок Євгена Плужника. Київ : Держкомстат. 1999.
39. Холодинська С.М. Микола Бажан: Від “футуристичної молодості” до “соцреалістичної зрілості”. - URL: https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD12_Kholodynska.pdf

40. Черевченко О. Античні та біблійні ремінісценції у поетичному дискурсі українських неокласиків.

URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/172693/11-Cherevchenko.pdf?sequence=1>

41. Юдкін-Ріпун І. Неокласицизм Максима Рильського як феномен української культури. URL: <http://sm.etnolog.org.ua/zmist/2015/3/80.pdf>

Лекція 3

Тема. Ідейно-тематичний діапазон української прози 20-х р. ХХ ст.

План

1. Українська проза 20-х - 30-х років: проблематика, багатство стильових течій, напрямів і художніх манер.
2. Змалювання драматизму життя і долі людини в новелістиці. Збірки новел, їх жанрові різновиди.
3. Особливості розвитку жанру повісті.
4. Складне утвердження романної форми в умовах панування теорії про «смерть роману».

Українська проза 20-х - 30-х років. Проблематика творів

- людина й жорстока доба
- самотність індивіда і проблема його духовних можливостей
- агресивність, руїнницькі дії революційних мас і зіткнення розуму з нищими інстинктами
- особа й колектив

Розмаїття стильових течій, напрямів і художніх манер письма

- *символізм* (Гнат Михайличенко, Галина Журба);
- *експресіонізм* (Осип Турянський, Іван Сенченко);
- *імпресіонізм* (Мирослав Ірчан, Григорій Косинка, Андрій Головка,

почасти Микола Хвильовий);

- *орнаменталізм* (Микола Хвильовий, Петро Панч);
- *неоромантизм* (Юрій Яновський, Олександр Довженко).

Жанрові різновиди «малої прози»

одразу по революції:

- *етюди, ескізи, акварелі, новелетки* (Г. Михайличенко, В. Чумак, В. Еллан-Блакитний);

у 20-х рр.:

- *імпресіоністична і реалістична новела* (А. Головка, Г. Косинка);
- *новела й оповідання з філософським спрямуванням* (В. Підмогильний, А. Любченко, Г. Шкурупій);
- *психологічного наповнення* (В. Підмогильний, Б. Антоненко-Давидович, М. Хвильовий, П. Панч);
- *пригодницько-фантастичного змісту*;
- *сатирично-гумористичного спрямування* (новий жанр – *усмішка* (Остап Вишня)

Особливості розвитку жанру повісті

1. *продовження національної традиції*

2. *експериментаторство*

- **МОНТАЖ**
- **часові зміщення**
- **асоціативне мислення**
- **мозаїчна композиція**
- **«потік свідомості»**
- **підтекст**
- **позафабульні компоненти**
- **деталі, що набувають символічного лейтмотиву тощо**

Жанрові різновиди повісті

- *символістська* (Г. Михайличенко)
- *лірична* (М. Івченко)
- *пригодницька* (О. Досвітній, Ю. Яновський)
- *біографічна* (С. Васильченко)
- *експериментальна* (О. Слісаренко, М. Йогансен)
- *політичний детектив й політична сатира* (Ю. Смолич, М. Хвильовий)
- *кіноповість* (О. Довженко, Ю. Яновський)

Жанрові різновиди роману

Функціонують:

- ▶ *соціально-побутовий* (А. Головка);
- ▶ *психологічний* (В. Підмогильний);
- ▶ *біографічний* («Аліна і Костомаров», «Романи Куліша» В. Петрова-Домонтовича);
- ▶ *історичний* («Мазепа» Б. Лепкого);
- ▶ *сатиричний* («Інтелігент» М. Скрипника, «По той бік серця» Ю. Смолича, «Недуга» Є. Плужника);
- ▶ *науково-фантастичний, пригодницький* («Сонячна машина» В. Винниченка, «Чорний Ангел» О. Слісаренка, «Двері в день» Гео Шкурупія).

Виникають:

- ▶ *інтелектуальний, урбаністичний роман* («Місто», «Невеличка драма» В. Підмогильного, «Доктор Серафікус» В. Домонтовича);
- ▶ *новелістичний роман* («Чотири шаблі» Ю. Яновського);
- ▶ *роман-розв'язання* («Майстер корабля» Ю. Яновського, «Вальдшнепи» М. Хвильового);
- ▶ *роман-панорама* («Мати» А. Головка);

▶ *роман-памфлет* («Сорок вісім годин» Ю. Смолича)

? *Роман-епопея* (однозначне жанрове визначення названих творів відсутнє)

▶ «Мазепа» Б.Лепкого;

▶ «Волинь» У.Самчука.

Творчість Миколи Хвильового

Микола Хвильовий (Фігільов) (13 грудня 1893 — 13 травня 1933)

- ▶ Псевдоніми — Юлія Уманець, Стефан Кароль.
- ▶ Український прозаїк, поет, публіцист.
- ▶ Основоположник течії активного романтизму та пролетарської поезії.
- ▶ «Хай живе дух неспокою!»

Літературна публіцистика Миколи Хвильового

- стаття «Про «сатану в бочці», або про графоманів, спекулянтів та інших «просвітян» (30.04.1925)
- цикли памфлетів «**Камо грядеши?**» (1925), «**Думки проти течії**», «**Апологети писаризму**»,
- полемічний трактат «**Україна чи Малоросія?**»

Риси індивідуального стилю М. Хвильового- памфлетиста:

- афористичність,
- метафорична образність,
- історичні, літературні ремінісценції,
- виваженість аргументації,
- поєднання пристрасних інвектив із тонкою іронією.

Літературно-організаційна діяльність

- 1924 р. – альманах "Квартали" (група "Урбіно" на чолі з М.Хвильовим)

- грудень 1925 р. – вихід з літоб'єднання "Гарт"
- січень 1926 р. – створення ВАПЛІТЕ. М. Хвильовий - віце-президент
- січня 1928 р. – ВАПЛІТЕ ліквідувалася. Вийшло 6 чисел двомісячника "Вапліте", фактичний редактор – М.Хвильовий
- грудень 1928 р. – журнал "Літературний ярмарок" (вийшло 12 номерів). Редактор кожного числа - інший
- Квітень 1930 р. – створення організації та журналу "Пролітфронт"
- кінець 1930 р. – ліквідація Пролітфронт

Художня творчість Хвильового

Поезія: поема «В електричний вік», збірки «Молодість» (1921), «Досвітні симфонії» (1922).

Проза:

- ▶ збірка «Сині етюди» (1923),
- ▶ збірка «Осінь», повість «Санаторійна зона» (1924).
- ▶ початок роману «Іраїда» (1925), ж-л «Життя і революція».
- ▶ роман «Вальдшнепи» (незакінчений) (1926).
- ▶ повість «Сентиментальна історія» (1928), «Іван Іванович» (1929)

Етапи творчої еволюції:

- ▶ романтична, лірико-імпресіоністична, в основному безсюжетна проза;
- ▶ перехід до врівноваженішої конкретно-реалістичної манери письма, опанування майстерністю сюжетобудови у великих прозових формах, посилення іронічних, сатиричних інтонацій.

Новаторство малої прози Хвильового

- ▶ Різновид лірико-романтичної, імпресіоністичної новели.
- ▶ Виразальність відчутно превалює над зображальністю
- ▶ Проза музична, ритмізована, часто алітерована
- ▶ Роль сюжету дуже незначна, композиція досить хаотична.

- ▶ Наскрізні лейтмотиви, виразні символічні деталі
- ▶ Майстерна передача безпосередніх вражень, миттєвих настроїв через предметну чи пейзажну деталь, через ланцюг асоціацій

Особливості новелістики Миколи Хвильового

- ▶ **Тема** – складна революційна дійсність
- ▶ **Ключові слова:** кров, смерть, насильство, трагедія, сум, безповоротна втрата чогось по- справжньому вартісного.
- ▶ **Герої** – жертви цієї революційної дійсності ; “зайві люди”.
- ▶ **Хронотоп** – романтичні позитивні герої живуть поза своїм часом, у мріях про ідеальне майбутнє або в спогадах про ідеальне минуле.
- ▶ **Мотив** передчуття власної загибелі.
- ▶ **Модель** “абсурдного” світу

Специфіка індивідуального стилю

- ▶ сприйняття дійсності як абсурдної, позбавленої логіки,
- ▶ моделювання власної реальності, постійна гра з читачем,
- ▶ балансування між вимислом, фантастичністю і реальністю,
- ▶ інтертекстуальність, неоміфологізм,
- ▶ нехтування фавулою,
- ▶ іронічність, пародійність,
- ▶ поліфонізм і, водночас, деструкція міфів, у тому числі й власних.

Повісті

“Повість про санаторійну зону” (1924) (*Анарх*)

- ▶ художня модель світу, що постав унаслідок втрати людиною стрижневого етичного начала;
- ▶ спроби віднайти ідеальне суспільство майбутнього закінчилися для героїв катастрофою.

“Сентиментальна історія” (1928) (*Б’янка*)

- ▶ художнє дослідження трагічних суперечностей “нового світу” і “нового

життя”;

- ▶ документ про втрату людиною мети в житті, про перехід її “по той бік” моралі;
- ▶ пошук людиною ідеї світового блага і неможливість цієї мети досягти.

“Іван Іванович” (1929)

- ▶ викриття світу абсурду та його пристосуванців

Соціально-філософський роман “Вальдшнепи”

- ▶ Ідея національного відродження
- ▶ Соціотип “*громадської людини*” містить менталітетні компоненти (національна ідея, пасіонарність, вітаїзм, антеїзм).
  - ▶ Дмитро Карамазов – український революційний інтелігент на роздоріжжі
  - ▶ Аглая – “нова людина” (сильна особистість)
- ▶ Соціальне середовище - безглуздий, ворожий світ (самотність, туга за втраченими ідеалами, розрив родинних зв’язків, порушення табу, розкол психіки).
- ▶ Хронотопічна безвихідь : “загірна комуна” (голуба даль) → замкнене коло абсурду (дорога в нікуди)

Юрій Яновський (1902–1954)

- ▶ Самовизначення: «*поет, який інколи пише прозу*»

Творчість

- ▶ Поетична збірка «*Прекрасна Ут*» (1928),
- ▶ Перші збірки новел («*Мамутові бивні*», 1925; «*Кров землі*», 1927):
  - ✓ поширений в 20-х роках фабульний матеріал
  - ✓ послідовна настанова автора на *виявлення* (за допомогою «*вигадливості*») в зображуваних героях і подіях *історичного смислу й гуманістичної доцільності; історична екзотика*
  - ✓ прагнення мислити по-своєму, дошукатися в слові, як скаже письменник

у мотто до «Роману Ма», «нових розумінь, нового змісту».

1926–1927 – Одеська кінофабрика

- ▶ Посада редактора
- ▶ Дружба з кінорежисером О. Довженком
- ▶ Кіносценарій «*Fata morgana*» за повістю М.Коцюбинського
- ▶ Серія нарисів про українських кіномитців («Голлівуд на березі Чорного моря», 1930)
- ▶ роман «*Майстер корабля*» (почав писати його в Одесі, а завершив і видав у Харкові (1928)).

Роман «*Майстер корабля*»

- ▶ Мотиви розвиваються за принципом ланцюгової реакції.
- ▶ *Вирішальний для життя молодого героя момент*
- ▶ «*Поведінка*» героя в умовах найкрутіших випробувань
- ▶ Більшість персонажів мала реальних прототипів – працівників Одеської кінофабрики.
- ▶ Епізоди з персонажами твору подані через осмислення їх у своїх мемуарах кіномайстром То-Ма-Кі
- ▶ Поєднання в художній канві роману різних часових площин, численних вставних новел, листів, мемуарних коментарів.
- ▶ *Ідея боротьби за людяне в людині* - висвітлюється різнобічно, об'ємно, перспективна спрямованість в майбутнє.
- ▶ Неоднозначна оцінка роману критикою 20-х – початку 30-х років.
- ▶ Роман завершив перший, пошуковий етап творчості Ю. Яновського.

Роман «*Чотири шаблі*» (1930)

- ▶ 1983 р. повернуто читачеві.
- ▶ Художня правдивість і глибина розкритих таємниць людського буття.
- ▶ Герої роману – четверо друзів: Шахай, Остюк, Галат і Марченко.

- ▶ **Структура** «Чотирьох шабель» – пісенна.
- ▶ Коментар Ю. Яновського до твору : *«Конденсована розповідь, екстракт багатьох вимхів шаблі – пісня. Синтез багатьох смертей – одна смерть у пісні. Зміст багатьох доль – одна доля в пісні».*
- ▶ 4 пісні (громадянська війна) + 3 пісні (пореволюційний час).
- ▶ Головна **ідея** твору – за людську гідність можна боротися й у мирний час.
- ▶ АЛЕ! герої громадянської війни «приспосовуються» до життєвих умов мирного часу.
- ▶ Такі героїчні натури в пореволюційний час неминуче *почувалися б* (як пізніше герої Хемінгуей чи Ремарка) «втраченим поколінням».

Роман «Вершники» (1935)

- ▶ **Основні мотиви** «Вершники» по-своєму продовжували, а почасти й «тлумачили» роман «Чотири шаблі».
- ▶ Вісім новел, не пов'язаних єдиним сюжетом, проте поєднані головною авторською настановою: *показати через внутрішній світ героїв історичну необхідність перетворення земної світобудови.*
- ▶ Кожний герой дістав точну політичну характеристику (петлюрівець, денікінець, махновець, більшовик та ін.).
- ▶ Тенденційна заангажованість авторської ідеї.
- ▶ розпад людського роду («Подвійне коло»)
- ▶ творення роду і добра на землі («Шаланда в морі»),
- ▶ краса українського степу і неба («Дитинство»),
- ▶ людська витривалість і жадання свободи («Лист у вічність», «Чубенко – командир полку»).

= людське й національне прагнення героїв збудувати кращий світ на землі...

Стильова організація «Вершників»

- ▶ Короткі, ніби незалежні одна від одної мовні одиниці (речення), у яких відчувається динаміка народження образів, активність і наростання енергії письменницького мислення.
- ▶ Фраза (*речення-потік*) у прозі Ю. Яновського витримана в дусі української фольклорно-літописної традиції з її своєрідною ритмікою, мелодикою, глибоко змістовою естетикою.
- ▶ Важливу роль відіграють часті повтори слів чи навіть зворотів, котрі, за словами Л.Арагона, сприймаються як спеціальний прийом, щоб «передати тривалість походу, запеклість бою, одноманітність пройдених просторів, повільний плін днів і ночей, пір року, втому, витримку, змалювати кінський крок і крок думки, щоб розгорнути і наблизити до читача пейзаж...».

Новаторство роману «Вершники»

- ▶ Гармонійна взаємодія суто романтичної і суто реалістичної деталей.
- ▶ *Особливий тип ліризму, збагачений «суб'єктивними» переживаннями самого автора, одухотвореним життям природи й надприродних явищ, загальнолюдською тугою «світової людини» за «світовою гармонією».*
- ▶ *Ліричний (лірико-романтичний) епос.*

Валер'ян Підмогильний як творча особистість

- Знання іноземних мов (французька, англійська, німецька).
Перекладацька діяльність.
- Реалістичний погляд на світ, але не песиміст, швидше філософ і аналітик.
- Вплив зарубіжної літературної класики, психології, новітньої філософії.
- Укладач словника «Фразеологія ділової мови» (спільно з Є.Плужником).
- **В.Шевчук:** «блискучий новеліст ХХ століття».
- Психоаналіз.

Роман «Місто»

- В.Підмогильний: «*наблизити місто до української психіки*».
- Твір – центрогеройний, відцентровий. Оповідь від III особи, але читач сприймає світ очима головного героя. Відсутність сторонньої оцінки – всі події переломлюються через свідомість Степана Радченка.
- У центрі уваги – роздвоєність душі героя. Широка панорама духовного буття суспільства.
- **Композиція**. Окремі сюжетні лінії (4 історії кохання - нові характеристики Степана Радченка).
- **Простір** – місто/кімната.
- **Парадокс** – реалізація мрії не приносить задоволення і заспокоєння. Ситуація сумніву (на відміну від французьких «романів кар'єри»).
- **Прототипи**: поет Вигорський – Є.Плужник, критик Светозаров – М.Зеров.
- **Герой** меркантильний; індивідуаліст.
- Панує біологічне начало (безпринципність, але й життєва енергія).
- Боротьба різних начал у душі (раціональне, інтелектуальне здобуває перемогу, але **фінал** відкритий).
- **Епіграф** (змагання добра і зла, тваринного і духовного, їх нерозривна єдність; складність і неоднозначність людської натури).

Проблематика твору

- людина і творчість,
- людина і літературне життя епохи;
- співвідношення добра і зла, тваринного і духовного начал в людині.

Новаторство В.Підмогильного

- модернізація прози (збагачення актуальною проблематикою, героями, філософськими ідеями, жанровими формами);
- інтелектуалізація прози (аналітизм);
- психологізм (світ людської душі) – психологічний реалізм;

- філософія екзистенціалізму;
- перший урбаністичний роман (маргінальний характер розкрито глибоко, психологічно достовірно);
- відсутність ідеологічних акцентів, готових висновків, виправдань або засуджень героя.

«Місто» В.Підмогильного і європейський «роман кар'єри» («Любий друг» Мопассана, «Батько Горіо» Бальзака)

Спільне

- Фабула: провінціал приїжджає у місто для самореалізації.
- Герої шукають успіху в галузі літератури чи журналістики.
- Погляди і характери зазнають зміни деформацій, що залежить не так від впливу, як від власного вибору героєм життєвого шляху.
- Автори не схвалюють і не засуджують героїв.
- Герой стикається з впливом міста, але підкоряє його собі (пробивається до вищих прошарків суспільства).
- Герої усвідомлюють велич і силу міста.

Григорій Михайлович Косинка (справжнє прізвище - Стрілець)

- Народився 29 (17) листопада 1899 року в с. Щербаківка Обухівського району Київської області.
- 1921-1923 – студентські роки (Вищий інститут народної освіти).
- 1919 – творчий дебют – в київській газеті "Боротьба" перше оповідання "На буряки".
- **1922** – перша книжка новел та оповідань "**На золотих богів**".
- Книга "**Новели дезертира**" (1924) заборонена до друку.
- Працює в сценарному відділі Київської кінофабрики.
- Друга книжка новел «**В житах**» (1926)
- Початок 30-х рр. випускає збірку "**Серце**", яку в останній момент затримав Головліт.

- 1934 р. – в харківському Будинку письменника вступив у дискусію.
- 4 листопада 1934 року заарештований.
- 15 грудня 1934 року, "виїзна сесія Військової колегії засудила Григорія Косинку-Стрільця до розстрілу".

Творчість Г. Косинки

- *"Цькування, мислю я, повинно мати якісь межі, а виходить, що ні, що я помиляюсь...Все-таки я держуся. Не втрачаю ґрунту під ногами, хоч його давно вже можна було б згубити, бувши на моєму місці", - пише Косинка 16 квітня 1932 року.*
- Лист з в'язниці до дружини: *"Пробач, що так багато горя приніс тобі за короткий вік. Прости, дорога дружино, а простивши - прощай. Не тужи, кажу: сльозами горя не залити. Побажая тобі здоров'я. Побачення не проси, не треба! Передачу, коли буде можливість, передавай, але не часто. Оце, здається, все. Я дужий, здоровий!"*

Збірка "На золотих богів"

- Збірка - коротка, прагматично об'єктивна історія страдницького народу, який втягнуто в вир революції та громадянської війни, що стає жертвою завоювницьких погромів, розперезаних хижацьких інтересів
- **Сергій Єфремов:** *"побут б'є з них, іскриться своїми типовими рисами й дає справжній образ сьогочасного, може, не глибокий, трохи одноманітний, але свіжий, живий, яскравий. Велика наших часів боротьба знайшла в Косинці вдумливого спостережника, - саме оця боротьба, а не дрібний щоденний побут, і через те деяка плівка героїчності, молодого романтизму лежить на цих коротеньких, але обточених нарисах-малюнках. Боротьба ця в свідомості Косинки не приходить одразу, раптом, - автор подає свої спостереження в перспективі, немов підготовляє заздалегідь читача".*

Друга книжка новел «В житах» (1926)

► В пожовтневій долі народу Г.Косинка вирізняв **три драми:**

1. *драма найбільшого селянства*, котре стало свідком революційної бурі та братовбивчої війни, і після всього не здобуло волі.
2. гостродраматичний *конфлікт героя із дійсністю* (т. зв. заблукані герої, котрі не визнають жодної офіційної влади, стають дезертирами, втікачами і право на свою позицію відстоюють різними шляхами, зокрема й у кривавій боротьбі).
3. драма *тих, хто віддав себе на олтар комуністичної ідеї*.

Я. Савченко: *нема вже «ні романтики, ні лірики, а тільки – жорстокий реалізм і глибока побутова мотивація драми».*

Тематичні групи творів Г.Косинки

- I. Тяжкі умови життя селянства в переджовтневу добу, усвідомлення причин своїх страждань («На буряки», «Циркуль»).
- II. Картини масового виступу колишніх наймитів, скривджених людей проти ворожих армій, події громадянської війни («На золотих богів», «Перед світом»).
- III. Різні грані боротьби за утвердження в житті революційних ідеалів («Місячний сміх», «Темна ніч»).
- IV. Події перед колективізацією на селі («Змовини», «Політика»).

Особливості індивідуального стилю Г. Косинки

- Світогляд Г.Косинки є *вітаїстично-трагедійний*
- *Імпресіоністично-новелістична* природа творчості.
- Інтенсивніше, ніж у модерній новелі кінця XIX – початку XX ст., змістове насичення і слова, і фрази, і твору загалом.
- Лаконізм й лексична місткість усної мови.
- Образність, закорінена в народне світосприймання, композиційна збалансованість кожного твору.

- Органічна єдність зовнішньо-об'єктивних сцен із внутрішніми монологами героя.

Р.Мовчан: «імпресіоністичний неореалізм»

- Увиразнені й індивідуалізовані типи й характери, які сприймаються як достеменно народні.
- Національна стихія в характерах і ситуаціях.
- Зосередження уваги автора на одиничному факті, події, а особливо настрої чи психологічному стані людини, що існують лише в теперішньому часі.
- Мінорна, переломлена крізь суб'єктивне сприйняття філософська споглядальність зображуваного

Література

Основна

(див. загальний список рекомендованої літератури до курсу)

Додаткова

1. Агеєва В. Автор і герой як виразники оцінки зображуваного у прозі Г.Косинки / Агеєва В. Українська імпресіоністична проза. Київ, 1994.
2. Агеєва В. Українська імпресіоністична проза. Київ, 1994.
3. Бабенко А. Дискурс міста в модерністичному романі Валер'яна Підмогильного "Місто" та в постмодерному романі Сергія Жадана "Ворошиловоград". Літературознавчі студії. 2014. Вип. 42 (1) URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2014_42%281%29_8
4. Безхутрий Ю. Микола Хвильовий: Проблеми інтерпретації. Харків, 2003.
5. Бернадська Н. Еволюція новітнього українського роману / Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція. Київ, 2004.
6. Васьків М. Український роман 1920-х – початку 1930-х років: Генетика і архітектоніка. Кам'янець-Подільський: Буйницький О. А., 2007.
7. Вечірко О. Л. Мотив «роздвоєності» у творчості М. Хвильового (на

- матеріалі оповідання “Я (Романтика)”). *Наукові записки КДПУ*. Сер. : Філологічні науки (літературознавство). 2015. Вип. 142. URL: <http://dspace.cuspu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1574>
8. Діщенко А. Роль міста у долі людини (за романом В. Підмогильного “Місто”). *Матеріали XXVI наукової конференції здобувачів вищої освіти “Історичний досвід і сучасність”*: тези доповідей. Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. 2020. Вип. 38.
  9. Досвід кохання і критика чистого розуму: Валер’ян Підмогильний: Тексти та конфлікт інтерпретацій. К., 2003. 432 с.
  10. Дужик Н. Орнаментальні засоби новелістики Миколи Хвильового. URL: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine46-47-4.pdf>
  11. Жулинський М. Із забуття – в безсмертя: (Сторінки призабутої спадщини) / М. Жулинський. К., 1990. 330 с
  12. Журба С. Українська проза 20-х років ХХ століття: текст та інтертекст: Навч. посібник. Тернопіль, 2006.
  13. Журба С. Художній світ української імпресіоністичної повісті 20-х років ХХ століття : монографія / С. Журба. Тернопіль : СМП "Астон", 2000. 120 с.
  14. Кавун Л. „М’ятежні” романтики вітаїзму: Проза ВАПЛІТЕ: монографія / Лідія Кавун. Черкаси, 2006. 328 с.
  15. Кодак М. Микола Хвильовий як митець-психолог : Монографія. Луцьк : ПДВ «Твердиня», 2008.
  16. Колп В. Мала проза Валер’яна Підмогильного: риси екзистенціалізму / В. Колп // Слово і час. 1991. № 5. С.64-70.
  17. Котик І. Ірраціональне / раціональне в характерах героїв Валеряна Підмогильного / І. Котик // Слово і час. 2003. № 5. С. 64-70.
  18. Кравченко Н. Арабеска Миколи Хвильового: текст у тексті. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13749/Kravchenko_%20Arabeska_Mykoly_Khvylovoho_tekst_u_teksti.pdf?sequence=1
  19. Мельник В. Суворий аналітик доби. Валер’ян Підмогильний в ідейно-

- естетичному контексті української прози першої половини ХХ століття / В. Мельник. К., 1994. 320 с.
20. Мельник В.О. Валер'ян Підмогильний / В.О. Мельник// Гроно нездоланих співців. К., 1997. С. 192-203.
21. Мельник В. Суворий аналітик доби. Валер'ян Підмогильний в ідейно – естетичному контексті української прози першої половини ХХ ст. Київ, 1994
22. Мовчан Р. Неоромантична проза Ю. Яновського («Майстер корабля», «Чотири шаблі»). Дивослово. 2001. № 7.
23. Мовчан Р. У пошуках архітвору. Київ: Видавничий дім Дмитра Бугаро, 2019.
24. Мовчан Р. Український модернізм 1920–х: портрет в історичному інтер'єрі. Київ, 2008.
25. Наєнко М. Романтичний епос. Ефект романтизму і українська література. Київ, 2000.
26. Павличко С. Інтелектуальна проза Петрова й Підмогильного. Екзистенціальний дискурс. Дискурс ірраціоналізму. Сексуальність / С.Павличко // Дискурс модернізму в українській літературі. К., 1999. С.209-229.
27. Павличко С. М. Хвильовий: між Європою і європейським модернізмом / Дискурс модернізму в українській літературі. Київ, 1999.
28. Панченко В. Патетичний фрегат. Роман Юрія Яновського «Майстер корабля» як літературна містифікація. Київ, 2002.
29. Рибалко Ю. Психоаналітичні паралелі в творчості В.Підмогильного та В.Домонтовича (на прикладі «Повісті без назви» і «Доктора «Серафікуса»)/ Ю. Рибалко // Слово і час. 2002. № 10. С. 60-68.
30. Сеник Л. Роман опору. Український роман 20-х років: проблема національної ідентичності. Львів : Академічний Експрес, 2002.
31. Степанова А. Завойовник чи маргінал-іммораліст? Естетика ресентименту в романі Валер'яна Підмогильного “Місто”. URL:

<http://ir.duan.edu.ua/handle/123456789/1532>

- 32.Тарнавський М. Між розумом та ірраціональністю: Проза Валер'яна Підмогильного / Максим Тарнавський. К . : Унів. вид-во „Пульсари”, 2004. 232 с.
- 33.Філатова О. Український роман 20 – 30-х років ХХ століття: Типологія авторської свідомості : монографія. Миколаїв : Іліон, 2010. 486 с.
- 34.Шевельов Ю. Людина і люди («Місто» Валеріяна Підмогильного) / Ю. Шевельов // Вибрані праці: У 2 кн. Кн. II. Літературознавство. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. С. 369-382.
- 35.Шевельов Ю. Не для дітей / Ю. Шевельов // Вибрані праці: У 2 кн. Кн. II. Літературознавство. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. С.879-896.
- 36.Шкандрій М. Про стиль ранньої прози Миколи Хвильового. URL: <http://sites.utoronto.ca/elul/lit-crit/Shkandrij-Khvylovyi-Style.pdf>
- 37.Щітка Л. Степан Радченко: спроба психоаналізу творчості (роман В. Підмогильного “Місто”). URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13741/Shchitka_Stepan_Radchenko_sproba_psykhoanalizu_tvorchosti_roman_V_Pidmohylnoh_o_Misto.pdf?sequence=1
- 38.Яструбецька Г. Дискурс імпресіонізму та експресіонізму в українській прозі 20–х рр. ХХ ст. Вісн. Харк. ун-ту. Вип. 33. Харків, 2001. № 520.

Лекція 4

Тема. Українська драматургія і кінодраматургія 20-30-х років ХХ століття

План

1. Передумови виникнення драматургії 20-30-х рр. ХХ ст.
2. Український театр 20-х —30-х років ХХ століття. Лесь Курбас.
3. Становлення М. Г. Куліша.

4. Драми М. Г. Куліша в інтерпретації Леся Курбаса.
5. Кінодраматургія 20-30-х років.

Етапні віхи у розвитку українського театру

- *класична драма народного театру* – Іван Тобілевич,
- *класична європейзована українська драма* – Леся Українка.
- *модерна драма українського революційного відродження* – Микола Куліш + Лесь Курбас = український театр на рівні найкращих тогочасних театрів світу.

Передумови виникнення драматургії 20-30-х

- ▶ театр українського модерну («Лісова пісня» Лесі Українки, «По дорозі в Казку» О.Олеся, «Над Дніпром» С.Черкасенка);
- ▶ психологічна драматургія В.Винниченка;
- ▶ революційний агіттеатр;
- ▶ театралізовані диспути і суди

«Професійний» театр 20–30-х років. Два напрями:

- 1) «психологічний» (театр імені І.Франка, керівник Гнат Юра)
- 2) «експериментальний», «рефлексологічний» («Березіль», керівник Лесь Курбас)

Театр Леся Курбаса “Березіль”

- ▶ Виник як художня антитеза епігонству і безволлю, в'ялості старого етнографічно-побутового театру
- ▶ Так званий «*театр дії*», який спирався на активну позицію глядача
- ▶ Образне перетворення, засноване на законах асоціативного мислення.
- ▶ Цей театр був *філософським*, тобто охоплював трагізм нового життя та *по-європейському національним*.

Особливості театрального стилю 20-х років

- ▶ **дискусії** з питань драматургії (не так естетичний, як ідеологічний та політичний характер)
- ▶ **репертуарний голод** поч. 20-х років, зумовлений низькою якістю, недостатнім художнім рівнем більшості п'єс
- ▶ **нові** для української літератури **жанри** – *умовно-побутова мелодрама* (В.Винниченко) - мелодрама з культом ідеї; *трагікомедія* (Я.Мамонтов) - подвійне світовідчуження тогочасної людини; *фантастична п'єса*, що тяжіє до антиутопії
- ▶ чіткість у розшаруванні соціальних конфліктів;
- ▶ органічне поєднання трагедії та іронії

Драматурги 20-30-х років: Яків Мамонтов, Микола Куліш, Іван Кочерга, Мирослав Ірчан, Юрій Яновський, Іван Дніпровський, Олександр Корнійчук, Ярослав Галан, Іван Микитенко.

Характерні особливості української драматургії 20-х рр.

- ▶ *Ідейно-тематичні пошуки* (теми революції, громадянської війни в Україні, класового розшарування на селі, соціального й морального розкріпачення жінки, ролі інтелігенції в революційних подіях і в мирному будівництві, гостре висміювання міщанства, історичні теми).
- ▶ *Схрещення різних стильових тенденцій, течій і напрямків* (гармонія реалізму з символізмом, умовністю і містикою).
- ▶ *Революційна романтика і оптимізм*, поступово перевага віддається конкретно-реалістичним образам, почерпнутим із навколишньої дійсності.
- ▶ *Гуманістичний пафос*.

Українська модерна драма

- ▶ І.Дніпровський (мелодрама "Яблуневий полон").

- ▶ І.Кочерга, символізм ("Песня в бокале", „Фея гіркою мигдалю”, "Алмазне жорно", "Марко в пеклі" та ін.).
- ▶ Я.Мамонтов, розвиток жанру трагікомедії ("Княжна Вікторія").
- ▶ *Взаємопроникнення ознак різних жанрів* (трагікомедія ("Народний Малахій" М.Куліша, "Княжна Вікторія" Я.Мамонтова).
- ▶ Особливе місце посідає *фантастична п'єса*, що тяжіє до антиутопії ("Марко в пеклі", "Майстри часу" І.Кочерги, "Радій" М.Ірчана, фантастична драма "Дума про Британку" Ю.Яновського).

Лесь Курбас як реформатор українського театру

– український та радянський актор, театральний режисер, драматург, публіцист, перекладач

- Олександр-Зенон Степанович Курбас народився 25 лютого 1887 р. у м. Самбор, зараз Львівської області.
- Дід, прадід й дядько – священники.
- Батько Степан і мати Ванда Яновичі – галицькі актори (Яновичі – сценічний псевдонім сім'ї).
- Дружина Валентина Чистякова – відома акторка Харківського театру (одружилися в 1919 р.)
- **Освіта:** закінчив Тернопільську гімназію, вищу історико-філологічну освіту отримав у Віденському й Львівському університетах, вивчав історію й теорію світового театального мистецтва
- **Здібності:** знав вісім мов, перекладав іноземні п'єси, добре грав на роялі
- **Досвід:** працював у Львівському театрі «Русская беседа», у Гуцульському театрі Гната Хоткевича; утворив клуб українських акторів «Тернопільські театральні вечори»

Лесь Курбас – головний режисер

- *“Молодий театр”*, 1916-1919рр. – театр пошуків нових форм втілення сучасної та класичної драматургії. Репертуар – «Базар» В.Винниченка,

- 1917 р.; «Молодість» М.Гальбе, 1917 р.; «Театр О. Олесья» (етюди «Осінь», «Танок життя», «У світлі костра», «Тихий вечір»), 1917 р.; «Чорна Пантера й Білий Ведмідь» В.Винниченка, 1917 р.; мелодрама «Йоля» Єжи Жулавського, 1918 р. (за перекладом Курбаса);
- Об'єднання “Молодого театру” з театром ім. Шевченка, 1919 р. – «Шевченківська п'єса» за поемами «Єретик», «Великий Лях», «Катерина», «Гайдамаки».
  - Театр “Березіль”, 1922 – 1933рр. (від старосл. - «березень»). Актори: А. Бучма, М. Крушельницький, В. Чистякова (дружина Л.Курбаса), Л. Гаккебуш, Н. Ужвий, Д.Антонович, Л.Дубовик, І.Гірняк та інші. У репертуарі п'єси М.Куліша («Комуна в степах», «Мина Мазайло», «Народний Малахій», «Маклена Граса»).
  - **Лесь Курбас:** *«Експресіонізм — єдине мистецтво нашого віку».*

Сценічні методи Курбаса:

- **Евритмія** - спосіб вираження надтонких психологічних станів людської душі, який веде до омузикалення театрального дійства.
- Метод **перетворення** - має мету викликати у глядача якомога більше асоціацій, які б загострили його сприйняття.
- Ритмопластичні рухи масовки для створення через нервові рухи відчуття невпевненості, тривоги.
- Застосування кінематографу для демонстрації в кульмінаційні моменти міміки й жестів головних персонажів на великих екранах, через що відчуття героя набували масштабності.
- Найбільш емоційно навантажені фрази персонажів відтворювали за допомогою масовки, породжуючи звукові галюцинації, зойки героя лунали, помножені на десятки й сотні його ж душ.

Театральна естетика Л.Курбаса

- заперечувала прийоми українського побутового театру;

- протиставила їм метафоричність, гостроту й філософський напрям постановок;
- створила зразок сценічного синкретизму, поєднавши в монументальному стилі музику, поезію, рух та світлові ефекти.

П'єси відрізнялися яскравістю та винахідливістю художнього оформлення, над яким працювали такі відомі художники, як А.Петрицький та В.Меллер.

- У жовтні 1933 р. Лесь Курбас заарештований через ідеологічні помилки. Розстріляний у 1937 р.
- Вважають одним із перших театральних авангардистів. Його ювілейні дати святкують за рішенням ЮНЕСКО у всьому світі.

Микола Гурович Куліш (1892 - 1937)

Микола Куліш: *„Я схарактеризував своє 15-річне перебування в партії так: 8 років - з партією, 7 – проти лінії партії в національному питанні”.*

М.Г. Куліш – основоположник новітньої української драми

- Психологічне письмо,
- Модерна драма українського революційного відродження
- Творець цілісної трагедійної форми ("97", "Народний Малахій", "Маклена Граса"),
- Новітні жанри "сміхової культури" (комедії "Отак загинув Гуска", "Мина Мазайло", "Хулій Хурина"),
- Збагачення арсеналу виразних засобів театру.
- Центральна **тема людини** - *„стає на повний зріст і в повній оголеності, без усякого тла, часу й побуту”* (Ю.Шерех).
- Питання "революційного гуманізму"
- Руйнування канонів традиційних жанрів
- Традиційна неоромантична концепція, конфлікт героїв із реальністю,

хоча вирішується конфлікт за допомогою експресіоністичної поетики.

- Принцип неподоланності зла й несправедливості світоустрою, але бунт потрібен, бо він дозволяє зрозуміти цінність життя (поєднання ніцшеанських принципів *amor fati* та *odium fati*)

Драма "97" (1924) - фактично творчий дебют М.Куліша

- За своєю суттю – народна трагедія. Тема - реалії сільського побуту на тлі голоду
- Класовий конфлікт: зіткнення двох сил - комнезамівців та куркулів
- Прийоми умовного психологізму
- Осмислення справжньої трагедії нації, засліпленої чужою ідеєю.
- Мусій Копистка не є втіленням типового українського характеру. Він стає носієм чужої українству ідеології, антинародної влади. У цьому *суть трагедії фатального незнання.*
- Підкреслена абсурдність терміну "революційний гуманізм".

П'єси на тему безперспективності соціалістичного суспільства, заснованого на кривавій диктатурі та ідейному фанатизмі

- **"Народний Малахій"**
- **"Патетична соната" (1929)**
- **"Маклена Граса"**

"Народний Малахій" (1927) - класична трагікомедія ХХ ст.

- Відома у світовій літературі *тема неопророка*, людини, що бере на себе місію змінити світ і людину, витворити нову модель життя.
- Натхнення фанатичною ідеєю зумовлює небезпеку, адже герой звертається до людської мрії, яку вже розтоптану.
- Новаторство: тема пророцтва доповнена гіркою іронією на характерне для кожної революційної доби захоплення утопією - побудовою

соціального раю. = Цьому типовому явищу М.Куліш дав назву „*малахіанство*”.

- Двозначний щодо жанру фінал п'єси, розв'язаний у похмурих гротескних тонах.

"Патетична соната" (1929)

- Умовне присвячення з трагічним змістом: «Із спогадів мого романтичного нині покійного друга й поета...»
- Протест проти руйнації і крові, проти домінування класових пріоритетів над загальнолюдськими.
- Л.Ланюк: драма "трактує філософську проблему цілісності людського космосу та неподільності окремого Я: немає на світі таких ідей, за які можна було б заплатити людським життям – чужим, не власним».
- Полісемантика характерів
- З погляду жанру відтворює принципи вертепної драми. Текст твору перейнятий релігійними мотивами.
- Драма абсурду, адже твір базується на парадоксах: 1) настання Великодня в революційну весну; 2) життя різних верств населення під одним дахом.
- Трагічна доля усіх дійових осіб, за винятком «товариша Луки», у постаті якого багато «нетипово більшовицького».
- Ідея: громадянська війна — завжди трагедія.
- Музичне тло надзвичайно важливе для композиції твору, воно створює емоційне напруження, визначає ритм дії.

"Маклена Граса"

- Первинна орієнтація на політичну мелодраму із зарубіжного життя
- Деформація логіки розвитку світу, коли на перше місце виходять вторинні цінності, якими є гроші та партійні інтереси.
- Відтворення соціальної ієрархії в суспільстві (основні персонажі живуть

в одному будинку).

- Суперечливість рецепції образу головної героїні:
- ✓ В образі Маклени Граси втілене найвище призначення людини як стоїка в хаотичному світі, де панує морок і темрява, де перемога неможлива в принципі.
- ✓ Згубність комуністичної ідеї, яка отруює душу дитини. Коли діти починають вбивати за ідейними міркуваннями — то це суспільство на краю безодні. Криза ідеологічна вражає майбутні покоління.
- ✓ Закономірне завершення теми «ціна ідейного фанатизму».
- ✓ Юрій Шерех: «мотив розчавленого дитинства».

Періодизація драматургії 20-30-х років

1. до 1934 р.
2. після 1934 р.

Розвиток драматургії було штучно перервано, традиції кинуті в забуття.

поєднання аспектів буття із замордованим національним питанням	химерне поєднання апокаліпсису сучасності з обов'язковою присутністю надії на перемогу колективних форм буття.
--	--

Остаточна перемога партійно-класового підходу

- **Іван Микитенко** («Диктатура», 1929, „Кадри”, „Світить нам, зорі!”, 1933-1936, "Соло на флейті", "Дівчата нашої країни" та інші).
- **Олександр Корнійчук** («Загибель ескадри» (1933), «Платон Кречет» (1934), «Правда» (1937), комедія «В степах України» (1940)).
- **Ярослав Галан** («Дон-Кіхот із Еттенгайму», 1925—1927: «Вантаж», 1927—1928; «Вероніка», 1928— 1929)
- Суспільно-політичні події наклали відбиток і на історичну драматургію (О.Корнійчук - "Богдан Хмельницький", І.Кочерга – „Свіччине весілля", К.Буревій - "Павло Полуботок" та ін.).

Українська кінодраматургія

20-30-ті рр.— період народження професійної української кінодраматургії, яка дала світу О. Довженка та винайдений ним жанр кіноповісті ("Звенигора", "Арсенал", "Земля" та ін.).

Термінологічна невизначеність жанру «кіноповість»

1. У кінематографі

- **Кіноповість** (грец. кінео – рухаю) — твір кіномистецтва, сюжет якого порівняно складний, базується на цілій низці подій і в якому досягається епічна широта охоплення зображуваної дійсності.
- жанр кіно, що поєднує в собі елементи екранного твору (діалогічність, монтажна композиція, розширені ремарки, в яких розкривається часопростір і хід подій) і белетристичної повісті (оповідне начало, психологізм, авторський коментар, ліричні відступи).

2. У літературознавстві (друга половина ХХ ст. - наголос переноситься із слова «кіно» на слово «повість»).

- **Кіноповість** - сценарій, зумисним чином перероблений для читання (при переробці вилучаються специфічні кінематографічні терміни, розширюються діалогічні сцени, вводяться ліричні відступи, граматичний теперішній час змінюється минулим тощо).
- Кіноповість - повість, що створена із свідомою орієнтацією на певні кінематографічні прийоми оповіді (подрібнення дії на короткі епізоди, лаконічність діалогу та авторських пояснень, монтажний характер епізодів тощо).

Олександр Довженко. Трагічне життя і титанічна творчість

«Я хочу жити на Вкраїні. Що б не було зі мною... Я України син, України»

Життєвий шлях (29.VIII (10.IX). 1894 – 25.11. 1956

- **Місце народження** – с. В'юнище (тепер с. Сосниця Чернігівської обл.) в бідній селянській родині.
- **Освіта:** Сосницьке чотирикласне училище, Глухівський учительський інститут (1914), Комерційний інститут та Академія мистецтв (1917–1919, не закінч.)
- **Діяльність.** У 1914–1917 р. - вчитель у Другому Житомирському вищепочатковому училищі.
- Учасник бойових діях (війська УНР і Червоної армії).
- Працівник Київського губернського відділу народної освіти й мистецтва, комісар Першого театру УРСР ім. Шевченка.
- У 1921 – 1922 р. – дипломатична робота (Варшава, Берлін), навчання живопису в приватному художньому училищі.

Перший період творчості

- 1923 —1926 р. — ілюстратор газети «Вісті ВУЦВК»(Харків), учасник ВАПЛІТЕ
- 1926 р. — розпочинає режисерську кар'єру на Одеській кіностудії. Перші фільми: «Вася-реформатор» (1926), «Ягідка кохання» (1926), «Сумка дипкур'єра» (1927), «Звенигора» (1928)
- З 1929 року Довженко працює на Київській студії художніх фільмів; з 1933 р. – на «Мосфільмі».
- Найважливіші твори: «**Арсенал**» (1928), «**Земля**» (1930), «**Щорс**» (1939).

Специфіка першого періоду творчості

- Віра в ідеальний образ комунізму, у непомильність більшовицьких вождів, у правомірність революційного насильства (свідома партійність).
- Творчість рухалася в межах методу соцреалізму (зображення життя в його революційному розвитку).

- Формування стилю поетичного романтизму із виразним тяжінням до символічної течії **неоромантизму**.

Твори першого періоду

- **«Арсенал»**

Поетика експресіонізму, широта філософського узагальнення, зв'язок з народним епосом, метафоризм, алегорія, гіперболізм зображення подій.

- **«Земля»**

Поетичне трактування явищ дійсності і національна самобутність у висвітленні подій та характерів. Несправедлива критика фільму офіційною радянською пресою і визнання його як світового явища за кордоном.

Світоглядна криза О. Довженка. Перехідний період у творчості

- Відмова від попередніх ідеологічних установок, незмінність стилю, творчого почерку (т. зв. «довженківський стиль»).
- Найважливіший твір: **«Щоденник»** (1941-1956)
- «Щоденник» засвідчив світоглядну кризу Довженка, пошук виходу з неї і віднайдення його.
- **Головна тема «Щоденника»** — Україна, її трагедія у війні.
- **Перехід від класових цінностей до національних і загальнолюдських.**

Основні аспекти Довженкової філософії (за «Щоденником»)

- **Філософська інтерпретація становища України** в сучасній радянській системі воєнного зразка:
- Україна гине, вона вже загинула, її майже нема.
- Визволення принесе Україні нові збиткування, розправу.
- Порятунок українського народу — в добрі і милосерді.
- Український народ — позбавлений історії.

- Національна самокритика.
- **Роздуми про мистецтво** (естетика Довженка): *Калюжа і зорі. Краса і правда.*

«Мала проза» в роки Другої світової війни (Новели «Ніч перед боєм», «На колючому дроті», «Мати», «Відступник», «Незабутнє», «Перемога», «Хата», «Бронза»).

Специфіка:

- жанрове розмаїття,
- неоромантична природа,
- яскрава окресленість характерів,
- непримиренність конфліктів.

«Україна в огні» як свідчення світоглядної еволюції Довженка

- Предмет твору – Україна й українська людина.
- За Довженком, Україна – величина самодостатня, постає у творі як терен боротьби сталінізму і гітлеризму.
- Філософія твору обертається навколо питання єдності, цілісності України.
- Війна стала рубежем, який перетворив психічний склад українського народу.
- Півість – вияв українського символізму й неоромантизму

«Україна в огні» – шедевр світової кінодраматургії

- Оригінальна композиція,
- динаміка в розвитку дії,
- неповторна кінометафоричність й стилістика,
- органічне поєднання реалістично-романтичного плану зображення подій і героїв з умовно-символічним

Ідейний зміст твору

- Головним, наскрізним у кіноповісті є велетенський, епічний образ України, сплюндрованої фашистами і більшовиками.
- Осуд фашизму, протизаконної, аморальної суті окупації.
- Таврування колгоспного ладу за знищення в людях гідності і почуття національної гордості.

Ігор Михайлин: «Україна в огні» й була повістю про Україну, про її покинутість радянськими вождями на поталу ворогові, про її *самопорятунок* внаслідок набуття нового воєнного досвіду й вироблення нової життєвої філософії — національної консолідації».

Специфіка другого періоду творчості

- Відмова від зображення соціальних конфліктів, натомість на перший план виходить психологічна й моральна проблема подолання війни в людських душах, повернення їх до гуманізму як основи людського співжиття («**Повість полум'яних літ**» (1945)).
- Розчарування в самій ідеї комунізму й можливості досягнення щастя окремою людиною на підставі його будівництва. Впевненість у формуванні людини під впливом людського ж добра й благородства («**Поема про море**» (1956)).
- Віднайдення ідеалу в романтичному й поетичному українському світі («**Зачарована Десна**» (1955))

«Зачарована Десна» Олександра Довженка

Специфіка твору

- Кіноповість «Зачарована Десна» хронологічно остання прижиттєва публікація письменника («Дніпро», 1956, № 3).
- Присвячена створенню образу гармонійної й цілісної української нації.
- Гармонійна модель світу - відсутні негативні герої, не лише класові вороги, але й моральні покручі.

Жанрова своєрідність

- «Короткий нарис автобіографічного оповідання» (за автором).
- Твір глибоко ліричний, це **поема в прозі**.
- **Кіноповість** (повість, що створена із свідомою орієнтацією на певні кінематографічні прийоми оповіді (подрібнення дії на короткі епізоди, лаконічність діалогу та авторських пояснень, монтажний характер епізодів тощо)).
- **Апологія українського світу й української людини**

Сюжетно-композиційна та стильова оригінальність

- **Предмет** зображення – дитинство митця, подане в його спогадах. Усі картини постають в авторській свідомості у площині сучасності.
- Це суб'єктивні картини, збережені пам'яттю.
- **Відсутність сюжету**; телемозаїка епізодів, нанизаних на нитку асоціацій.
- В основі твору – **ліричний** конфлікт (конфлікт почуттєвий, що виникає від відчуття суму, туги за дитинством, за його безповоротністю).
- **Стильова палітра** твору: поєднання героїко-романтичного і реалістично-побутового, публіцистично-патетичного й іронічно-сатиричного начал.

Література

Основна

(див. загальний список рекомендованої літератури до курсу)

Додаткова

1. Бондаренко Ю. Концептуально-жанровий аналіз літературного твору в школі (на матеріалі комедії М. Куліша “Мина Мазайло”). *Українська література в загальноосвітній школі*. 2012. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ulvzsh_2012_3_5

2. Голобородько Я. Микола Куліш: сучасний погляд. Харків : Основа, 2004.
3. Голобородько Я. Архітектонічна партитура комедії Куліша. Слово і час. 2002. № 12.
4. Довженко без гриму: Листи, спогади, архівні знахідки / упоряд. і коментар Віри Агеєвої і Сергія Тримбача. Київ: КОМОРА, 2014.
5. Дзюба І. Світовий контекст естетики О. Довженка / З криниці літ : У 3-х т. Київ, 2001. Т. 2. С. 797-814.
6. Ковальова Т. Творчість Миколи Куліша в контексті експресіоністської “драми крику”.
URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/149669/09-Kovaliova.pdf?sequence=1>
7. Корогодський Р. Довженко в полоні. Розвідки та есеї про Майстра. Київ: Гелікон, 2000.
8. Кудрявцев М. Драма Миколи Куліша «Патетична соната»: сучасне прочитання. Українська література в загальноосвітній школі. 2004. № 7.
9. Кузякіна Н. Траєкторія доль. Київ: Темпора, 2010.
10. Малютіна Н. Українська драматургія кінця ХІХ-початку ХХ століття: аспекти родо-жанрової динаміки. Одеса: Астропринт, 2006.
11. Марочко В. Зачарований Десною. Історичний портрет Олександра Довженка Київ: Києво-Могилянська академія, 2006.
12. Матющенко А. Між диктатором і блазнем (драматургія Миколи Куліша у контексті світової драми абсурду). *Науковий вісник Ужгородського університету*. Сер. : Філологія. 2016. Вип. 2 (36). URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/24559>
13. Олександр Довженко вчора і сьогодні. Затемнені місця в біографії. Зб. матеріалів. Луцьк: ВМІ Терен, 2005.
14. Панченко В. Арки і шибениці (драматургія Миколи куліша). / Неубієнна література: дослідницькі етюди. Київ, 2007
15. Працьовитий В. Українська драматургія 20 – 30-х років ХХ ст. Жанрова

модифікація. Львів, 2001.

16. Пуніна О. Кінофікація українського літературного дискурсу (20 – 30-ті роки ХХ століття): монографія / Ольга Пуніна. Донецьк : ДонНУ, 2012. 332 с.
17. Сасенко Валентина. Поетика Олександра Довженка: ефект примноження смислів («Україна в огні»). Українська література ХХ ст.: діапазони творчих голосів і мистецьких відкриттів. Вибрані літературознавчі праці. Львів: ЛА «Піраміда», 2016. С. 249 – 273.
18. Свєрбілова Т., Малютіна Н., Скорина Л. Від модерну до авангарду: жанрово-стильова парадигма української драматургії першої третини ХХ століття. Черкаси, 2009. 5. Хороб С. Українська модерна драма кінця ХІХ- початку ХХ століття (Неоромантизм, символізм, експресіонізм). Івано-Франківськ: Плай, 2002.
19. Тримбач С. Олександр Довженко. Загибель богів. Ідентифікація автора в національному часо-просторі. Вінниця: Глобус-Прес. 2007.

Лекція 5

Тема. Література Західної України та діаспори

План

1. Розвиток української літератури на західноукраїнських землях.
2. Формування «Празької школи» поетів
3. Проза І.Багряного, В. Барки, Т.Осьмачки, В.Домонтовича

Розвиток української літератури на західноукраїнських землях

- Плюралізм мистецького життя
- Печать гострої класової, політичної та ідеологічної *боротьби*.

Василь Бобинський(1898-1938)

- Одним із найталановитіших західноукраїнських поетів.
- поет, журналіст, перекладач

- Член літературної організації «Західна Україна» та ВУСПП.
- Один з представників розстріляного відродження.

Богдан-Ігор Антонич (1909-1937)

“Треба сказати різко: отже, ні! Мистецтво не відтворює дійсності, ані її не перетворює, як хочуть інші, а лише створює окрему дійсність”.
(*“Національне мистецтво”*)

- Український поет, прозаїк, перекладач, літературознавець.
- 1909 р. – народився в с. Новиця Горлицького повіту на Лемківщині в родині священника Василя Кота.
- 1933р. – закінчив Львівський університет, магістер філософії.
- Перші вірші припадають на роки навчання в гімназії (пол. і укр. мовами).
- Впливи: польська модерна, "Молода Муза“, поезія Павла Тичини, Омара Хайяма, Волта Вітмена.
- 1931-1937 – в літпроцес реально включений протягом 7 років.
- Редактор журналу “Дажбог”.

Творчість

"Я все — п'яний дітвак із сонцем у кишені".

"Я — закоханий в житті поганин".

Поетичні книги:

- "Привітання життя" (1931),
- "Три перстені" (1934),
- "Книга Лева" (1936),
- посмертні "Зелена Євангелія" і "Ротації" (1938).
- книга релігійних віршів "Велика гармонія" (друк. 1967р.).

Літературно-критичні статті:

- «Національне мистецтво»
- «Між змістом і формою»

- «Становище поета»
- «Як розуміти поезію»
- «Сто червінців божевілья»

Періодизація творчості Антонича

I період – період опанування метамовою символізму і окремими імпресіоністичними прийомами.

Риси: східна образотворчість, причетність до слов'янського світу, традиційні мотиви, нахил до "універсалізму", мислення глобальними категоріями.

II період – період *«поетичного біологізму»*: концепція звеличення факту життя, існування у найрізноманітніших проявах, ідея реінкарнації, відживлення душі після фізичної смерті.

«Поетичний біологізм» Антонича – це сюрреалістичне світовідчуття, для якого характерним є втрата меж, кордонів свідомості.

Світобудова (за Антоничем) – дві сили

- Зелене (природа) = вища гармонія, ледве не пантеїзм
- Червоне (цивілізація) = хистка, але й зваблива; несе в собі найвищі злети і найглибші падіння – аж до апокаліптичних мотивів

Сюрреалізм

- **Сюрреалізм** (з франц. – надреальне, надприродне) літературний і мистецький напрям, що виник після Першої світової війни, т.зв. "новий реалізм".
- Розвинувся на основі дадаїзму і експресіонізму, наукове підґрунтя – філософія інтуїтивного пізнання світу А.Бергсона та психоаналіз З.Фрейда.

Три етапи сюрреалізму в українській ліриці XX століття.

- стихійний сюрреалізм (протосюрреалізм) - творчість Б.-І. Антонича;
- нью-йоркська група (Е.Андієвська, Ю.Тарнавський), риси сюрреалістичної поетики наявні в ліриці В.Стуса;
- дифузний, неоавангард 90-х років.

Особливості індивідуального стилю Б.-І.Антонича

- Філософська лірика, релігійні, космічні мотиви, відгомін лемківського фольклору і поганської символіки; соціальні мотиви
- Міська тематика, але місто тлумачиться ним із заперечним пафосом
- *Дуалізм свідомості*
- *Філософія біосу* має всі ознаки пантеїстичного світовідчуття (злитість ліричного «я» поета з природою, контакт із Всесвітом)
- Справив значний вплив на сучасну українську поезію

Рецепція творчості Б.-І.Антонича

- «*Український Рембо*» (Еммануїл Райс).
- «Поезія Антонича безпосередньо-спонтанна, часто необ'єктивованого, суб'єктивного світовідчуття із сильним пантеїстичним, натурфілософським забарвленням » (Е. Соловей).
- «Єдність двох протилежностей – людини архаїчної (заледве не первісної) та людини авангардної» (Лідія Стефановська).
- «Дванадцять обручів» Юрія Андруховича

2. Українська література діаспори

Три еміграційні хвилі української інтелігенції у ХХ столітті

- **I період** (1921-1940 рр.) Літературні центри: Прага, Варшава, Париж. Друковані органи: "Веселка" (Каліш, 1922-1923рр.), "Нова Україна" (Прага, 1922-1928 рр.), "Літературно-науковий вісник" (Львів, 1922-1932 рр.), "Вісник" (Львів, 1933-1939 рр.), "Тризуб" (Париж, 1926-1939 рр.), "Ми" (Варшава, 1933-1939 рр.). «Празька школа»

- **II період** (1945-1954 рр.) Утворення МУРу. Літературні центри: Мюнхен, Авсбург, Новий Ульм, Зальцбург, Париж. Друковані органи: три збірники МУРу; МУР-альманах, ч.1; "Арка", "Хорс", "Заграва", "Звено".
- **III період** (1954-1997 рр.) Утворення Об'єднання укр. письменників "Слово"; діяльність Нью-Йоркської групи. Друковані органи: "Слово", "Нові поезії".

Формування «Працької школи» поетів

- Студентське середовище 1922-1924
- «Ми»
- «Вісник»
- «Танк»

«Не стилістика об'єднує "пражан" у цілість, спільного треба шукати в рисах світогляду, віри, ідеології.

Спільним була віра в існування окремішньої української національної духовності... І віра в те, що знайдення національної духовності приведе до осягнення своєї самостійної державності». Ю. Шерех (Шевельов)

Хронологічні межі існування «Працької школи»

- **I – 1922-1928 рр.** (працько-подебрадське студентське середовище 1922–1924рр. та формування ядра «школи» у другій половині 20-х рр.)
- **II – 1929 – середина 40-х років** (подальше творче зростання поетів "Працької школи" та їх відхід у менші літературні угруповання (групи "Танк", "Ми" у Варшаві, "вісниківська квадрига") та ін. Вплив II світової війни на долю «пражан».
- **III – з кінця 40-х років** (залишилися Є.Маланюк, О.Стефанович, О.Лятуринська, Н.Лівицька- Холодна та Галя Мазуренко).

Спільні ідеологічні та художньо-естетичні риси «пражан»

- Спільне світосприйняття Література повинна служити нації, плекати ідеал незалежності, суверенності української держави
- Стильова орієнтація Неоромантика з нахилом до неокласики (синтез)
- Історіософія Внутрішні протиріччя української історії
- Amor fati Любов до долі
- «Трагічні оптимісти» «сміливість жити і умирати»
- Суспільна роль Поети-вожді

Внутрішні протиріччя української історії

<i>Минуле</i>	<i>Сучасне</i>	<i>Майбутнє</i>
(героїчне; зразок державності)	(трагічне; рабське існування)	(воля нації до життя)
Сильні особистості	Малороси-раби	Вольові імперативи, націєтворчий пафос
Шлях до незалежної України	Шлях у безвість	

Естетичні засади творчості

- Національна вкоріненість, пристрасність.
- Історіософія (традиціоналізм, історизм).
- Героїка (напруга і сила почуттів, сильні особистості).
- Ірраціоналізм, релігійність.
- Національна органічність і одночасно оксидентальний активізм.
- Традиціоналізм (класична естетика).
- Волюнтаризм, енергетизм, імпульсивність слова.
- Інтелектуалізм.
- Контрастність, барвистість образної системи.

- Музикальність.

Дмитро Донцов і «вісниківська квартета»

- **Дмитро Донцов** (1883—1973) — український літературний критик, публіцист, політичний діяч, філософ, засновник теорії інтегрального націоналізму.
- Протягом 1920-30-х рр. сформував цілісну естетичну концепцію неоромантизму.
- З 1922 р. - редактор журналів «Літературно-науковий вісник» - «Вісник» (Львів).
- **Вісниківство** - одна із культурних форм реалізації духовно-ідейної концепції націоналізму.
- «**Вісниківська квартета**» - провідні автори - поети журналу «Вісник» (1933–1939): Є.Маланюк, Л.Мосендз, О.Ольжич і О.Теліга (термін Юрія Клена).

Учасники «Празької школи»:

- Олег Ольжич (1907-1944)
- Олена Теліга (1906-1942)
- Євген Маланюк (1897-1968)
- Леонід Мосендз (1897-1948)
- Юрій Дараган (1894-1926)
- Наталя Лівицька-Холодна (1902-2005)
- Оксана Лятуринська (1902-1970)
- Юрій Клен (1891-1947)

Євген Маланюк (1897-1968)

- український письменник, поет, культуролог-енциклопедист, публіцист, літературний критик.
- «Бард неспокою раси» (Юрій Липа)

- «Боян степової Еллади» (Л. Куценко)
- «Співець національного болю, гніву і боротьби» (М.Неврлий)
- «Поет апокаліптичних літ»
- (Д.Донцов)
- «Бард «державної бронзи» (Б.Кравців)

Складові історіософської концепції Є.Маланюка: Еллада, Рим, Візантія, варяги

Феномен малоросійства (стаття «Малоросійство», 1958)

Найістотніші ознаки малоросійства (за Є. Маланюком):

- усвідомлене чи неусвідомлене відчуття своєї другорядності, меншовартості;
- страх перед мовою;
- відстороненість від рідної культури;
- відраза до самостійного раціонального громадянського об'єднання;
- «провалля» в історичній пам'яті.

Небезпека малоросійства:

- відсутність національного інстинкту,
- зникнення національної пам'яті.

Концепція поета (Є.Маланюк): поет-пророк, поет-вождь, поет-вигнанець, що марить поверненням; поет – втілення творчого начала; поет-страдник

Творчість «пражан» у сучасних дослідженнях

- Астаф'єв О. Лірика української еміграції: еволюція стильових систем.
- Астаф'єв О. Апокаліпсис Євгена Маланюка.
- Баган О. Естетика і поетика вісниківського неоромантизму.
- Войчишин Ю. «Ярий крик і біль тужавий»: Поетична особистість Є.Маланюка.

- **Ільницький М.** Від «Молодої музи» до «Празької школи».
- **Просалова В.** Празька літературна школа: текст, контекст, інтертекст.
- **Просалова В.** Національний міф та його трансформація в українській еміграційній поезії
- **Прохоренко О.** Євген Маланюк і «Празька школа» українських поетів.

Леонід Мосендз

- поет, прозаїк, критик, перекладач,
- учений-хімік, який одним із перших розгадав таємницю «важкої води» й був тільки за крок до Нобелівської премії.
- Лейтмотив поезій Мосендза – відродження України, визвольної боротьби її народу після Першої світової війни.

Оксана Лятуринська

- Письменниця, скульпторка, малярка, перекладачка, есеїстка
- В еміграції з 1924 року: спочатку жила в Чехословаччині, а потім у Німеччині та США. Померла 1970 року в Міннеаполісі.
- Вірші Лятуринської пронизує ідея кодексу честі воїна-дружинника, який любить сп'яніння боєм і готовий зустріти смерть у бою за «землю Руськую».

Олег Ольжич

- Поет, публіцист, політичний діяч, археолог, людина-легенда
- Під час Другої світової війни виступив організатором підпільного руху опору фашистам. Жорстоко закатований німцями 1944 р.
- Ліричний герой його поезій – несхитний у переконаннях борець за національну ідею, сильна людина.

Олена Теліга

- Поетеса, революціонерка, яскрава особистість, вольова, енергійна й вродлива жінка, яка своє
- Життя присвятила боротьбі за незалежну Україну.
- Під час Другої світової війни на окупованій Україні організувала літературно-мистецьке життя, очолила Спілку письменників України.
- У 1942 році Олену Телігу як українську патріотку
- Гестапівці розстріляли в Бабиному Яру.

Олекса Стефанович

- Один із найяскравіших поетів «празької школи».
- У 1922 році емігрував до Чехословаччини, навчався до 1928 року в Карловому університеті Праги, де захистив докторську дисертацію.
- У 1944-му Стефанович виїхав до Німеччини, після війни перебував у таборах для переміщених осіб.

МУР: представники, особливості художнього пошуку

- **МУР** – Мистецький Український Рух (1945 -1947) – перша суспільна організація, що виникла по закінченню Другої світової війни у таборах Ді-Пі.
- Діяльність МУРу – *"малий ренесанс"* (Г.Грабович).
- **Голова** МУРу – Улас Самчук. Представники: Ю.Шевельов, В.Петров, І.Багряний, І.Костецький, Л.Полтава, Т.Осьмачка.
- *Три з'їзди* МУРу, присвячені творчим та організаційним проблемам. *Три конференції*, цілком присвячені творчим проблемам.
- **Видавнича діяльність** – газети та журнали: "Арка", "Рідне слово", "Українська трибуна" (Мюнхен), "Заграва" (Авсбург), "Літературно-науковий вісник" (Гайденава), "Литаври" (Зальцбург), "Українські вісті" (Ульм), "Неділя" (Авсбург), "Час" (Фюрст); серії "Мала бібліотека МУРу,
- **Провідні завдання** цього літературного дискурсу – створення

мистецького діалогу з європейською літературою та збереження національної ідентичності.

- Два шляхи: теоретичний та експериментальний.
- **У. Самчук** – теорія "*великої літератури*": література серйозна, класична, універсальна та консолідуюча за своїм значенням та впливом; мета – відображення життя та моральної істини, урівноваження моралі, правди і краси у всіх їх виявах.
- **О.Грицай** – "*велика література для простого народу*" (конкретизація концепції У.Самчука у народницькому руслі).
- **І.Багряний** – *політична місія художньої творчості* (кожне слово стає зброєю, а написане поза інтересами нації – злочином).
- **Ю.Шерех** – *ідея національної літератури* (не в етнографічному, а в світоглядному розумінні). Поділ митців на "органістів" та "європеїстів".

Діяльність об'єднання «Слово»

- Найбільша та найактивніша організація українських митців в еміграції.
- **Мета** – співіснування письменників різних мистецьких переконань та традицій, широка діяльність та збирання розпорошених письменницьких сил, збереження набутків МУРу та одночасно "осучаснення" їх, розвиток на основі передових мистецьких тенденцій.
- **Засновники**: Г. Костюк, Докія Гуменна, Ю. Лавріненко.
- Офіційна дата початку роботи - 19 січня 1957 року.
- **Періодизація** діяльності мистецької організації "Слово":
  1. 1957- 1975 рр. (голова - Г.Костюк);
  2. 1975-1993 рр.(голова – Ю. Тарнавський);
  3. 1993-1997 рр (голова – Ліда Палій).

3.Творча спадщина письменників періоду еміграції

Іван Багряний (Лозов'яга, Лозов'ягін) (1907 — 1963)

Етапи творчого шляху (за Г.Костюком)

1926 -1932

- Початок літературного шляху
- Поема “Аве Марія”. Роман у віршах “Скелька”. Збірки “В поті чола”, “До меж заказаних”. Поема “Гутенберг”

1932 -1940

- Період ув'язнень і концтаборів
- Поема-симфонія “Золотий бумеранг”

1941 -1945

- Період II світової війни й окупації України
- “Тигролови”
- Відновл. зб. “Золотий бумеранг”
- “Чому я не хочу вертатись до СРСР?”

1945 – 1963

- Повоєнна доба й еміграція
- “Морітурі”, “Генерал”, “Сад Гетсиманський”, “Огненне коло”, “Людина біжить над прірвою”, “Антон Біда – герой труда”

Особливості індивідуального стилю Івана Багряного

- Поєднання художньої творчості з активною суспільною діяльністю (*публіцистичний характер* спадщини).
- Романтичні доміанти (*неоромантичні риси* художньої спадщини).
- *Екзистенціалістичні доміанти* (особливий тип центрального персонажа в специфічних ситуаціях).
- Образ “*новітнього українця*” (вперше в національній літературі).
- Власна релігійна концепція (при атеїстичному світогляді).
- *Основний сюжет* у творчості – протистояння людини системі .

Василь Барка (Очерет) 1908-2003

Періодизація творчого шляху

I період – Україна, 1930-1941.

Зб. “Шляхи”, “Цехи”

II період – Німеччина, 1942-1950.

Зб. “Апостоли”, “Білий світ”

III період – Америка, 1950-2003.

Зб. “Псалом голубиного поля”, “Океан”, “Лірник”.

Романи “Рай”, “Жовтий князь”, “Свідок для сонця шестикрилих”.

Літературознавча робота “Хліборобський Орфей, або клярнетизм”

Поетична палітра Василя Барки

- Синтез стильових шкіл та напрямків (символізм, футуризм, бароко).
- Релігійність мотивів. Виразна фольклорна стихія, казковість, алегоричність мовлення.
- Бароковість поетичних конструкцій.
- Контрастність.
- “Відлітературні” сюжети.
- Міфологізм, фантастика.
- Єдність людини й природи.
- Оригінальність версифікаційної будови.

Особливості прози Василя Барки

- Опосередкований біографізм.
- Чіткий поділ персонажів на позитивних та суцільно негативних.
- Власна релігійна концепція .
- Основний мотив прозової спадщини – осмислення радянської дійсності в руслі алюзій на "Апокаліпсис" Івана Богослова.
- Використання образу Ірода та введення поняття «курс іродознавства» - науково-теологічної дисципліни з дослідження маленьких жорстоких володарів нового часу.
- Широкий географічний спектр відтворення життя українців.

Тодось (Теодосій) Осьмачка (1895-1962)

Періодизація творчого шляху

1922-1942, Україна

Зб. “Круча”, “Скитські огні”, “Клекіт”

1942-1962, Європа, США

Збірки “Поет”, “Китиці часу”, “Із-під світу”

Проза : “Старший боярин”, “План до двору”, “Ротонда душогубців”

Особливості індивідуального стилю Т. Осьмачки

- Віршові твори позначені поетикою символізму, ліризмом, імажиністською гіперболізацією образів.
- Проза неоднорідна за своїм *стильовим забарвленням* (“Старший боярин” – казковість та ліричність, описи вірувань та обрядів; “План до двору” і “Ротонда душогубців” – своєрідні літописи соціальної картини злочинного винищення українства в період примусової колективізації)
- Чітке *розмежування персонажів* прози на позитивних та негативних.
- Поєднання елементів *критичного реалізму* та *екзистенціалізму*.
- Глибинний *біографізм* творів.

Улас Самчук (1905-1987)

Періодизація творчого шляху

1929-1941, Прага

“Марія”, “Віднайдений рай”, “Волинь”, “Гори говорять”

1941-1945, Україна

Публіцистика

1945-1948, Німеччина, табори ДіПі, МУР

“Юність Василя Шеремети”, “Морозів хутір” (“Ост”)

1948-1987, Канада

“Ост”, “На твердій землі”, “На білому коні”, “На коні вороному”

Особливості індивідуального стилю У. Самчука

- ▶ Зв'язок творчості з політичними переконаннями.
- ▶ Тяжіння до зображення традицій, звичаїв, фольклорних символів українського народу.
- ▶ Тісний зв'язок з класичною українською традицією.
- ▶ Прагнення досягнути специфіку національної психології у моменти найбільших національних потрясінь ("український Гомер ХХ століття").
- ▶ Тяжіння до відтворення величних, масштабних полотен
- ▶ Нова концепція людини і дійсності, становлення життєвої філософії героїв.
- ▶ Документальність.
- ▶ Інтертекстуальність творів.

Віктор Петров (В. Домонтович, В. Бер) (1894 – 1969)

- ▶ Освіта: історико-філологічний факультет Київського університету, професорський стипендіат.
- ▶ У 20-х - керівник Етнографічної комісії АН (етнографія, антропологія, археологія, літературознавство).
- ▶ Романи: «Дівчина з ведмедиком» (1928, В.Домонтович), «Аліна і Костомаров» (1929) і «Романи Куліша» (1930) – В.Петров. Роман «Доктор Серафікус» неопублікований.
- ▶ З 1930 по 1942 рр. - науковий співробітник АН та завідувачий відділом. Співпраця Петрова з органами.
- ▶ 1941 р. - опинився в окупованому німцями Харкові (у ролі радянського шпигуна). 1942–1943 рр. – журнальний варіант повістей «Без ґрунту»
- ▶ В 1944–1945 – в Берліні, один із засновників МУРу. Опубліковано «Доктор Серафікус» (1947) і книжковий варіант «Без ґрунту» (1948)
- ▶ 18 квітня 1949 р. за загадкових обставин зник із Мюнхена.
- ▶ Праця В. Петрова «Українська інтелігенція – жертва большевицького терору».

- ▶ 1955 р. на Заході стало відомо, що В. Петров перебуває в Радянському Союзі.
- ▶ 1956 р. – Київ, Інститут археології

Література

Основна

(див. загальний список рекомендованої літератури до курсу)

Додаткова

1. Агєєва В. П. Поетика парадокса: інтелектуальна проза В. Петрова-Домонтовича. Київ : Факт, 2006. 432 с.
2. Барчан В. Творчість Теодосія Осьмачки в контексті стилєвих та філософських вимірів ХХ століття : монографія. Ужгород: ТИМРАНИ, 2008.
3. Белімова Т. Література українського модернізму: «Дівчина з ведмедиком» Віктора Домонтовича / Т.Белімова // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 7. – С. 12-15.
4. Бурлакова І. Особливості літературно-критичного дискурсу Мистецького українського руху (синтез культурно-історичної та історико-культурної парадигм). URL: <https://jrnl.nau.edu.ua/index.php/go/article/view/8048>
5. Гірняк М. Слово і мовчання: самоусвідомлення через іншого (в інтелектуальній прозі В.Домонтовича) / М.Гірняк // Слово і час. 2004. – № 11. С. 28-36.
6. Гольник О. Міф у художньому світі Євгена Маланюка: монографія. Кіровоград: Імекс, 2013.
7. Горбик Р. Знімання масок, або лист у вічність: Віктор Домонтович і світовий контекст / Р.Горбик // Вітчизна. 2001. № 11-12. С. 136-144.
8. Державин В. Література і літературознавство: Вибрані теоретичні та 35 літературно-критичні праці / Володимир Державин. Івано-Франківськ, 2005. 492 с.

9. Жулинський М.Г. Олег Ольжич і Олена Теліга : Нариси про життя і творчість : Вибрані твори / М. Г. Жулинський. К.: Вид-во ім. О. Теліги, 2001. 144 с.
10. Ільницький М. Від „Молодої Музи” до „Празької школи” / Микола Ільницький. Львів, 1995.
11. Климентова О. В. Творчість Олени Теліги і літературно-культурологічна ситуація “Празької школи”. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/15503>
12. Ковалів Ю. Поетична історіософія Олега Ольжича. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/38527/03-KovalivNEW.pdf?sequence=6>
13. Куценко Л. Dominus – Маланюк : тло і постать. Кіровоград: ЦУВ, 2001.
14. Литвиненко Г. Генеза української ментальності у духовному просторі героїв О. Довженка. Сучасний погляд на літературу: наук. зб. Київ, 2000. С. 95–104.
15. Макаренко Л.В. Метафора в поезії Юрія Клена : монографія. Севастополь : Рібест, 2010. 104 с.
16. Маланюк Є. Ф. Нариси з історії нашої культури. Київ : Обереги, 1993.
URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=13778>
17. Неврлий М. Муза болю, сумління і гніву (Є. Маланюк. Минуле й сучасне. Збірник слов’язнавчих праць. Київ: Смолоскип, 2009.
18. Павличко С. Інтелектуальна проза Петрова й Підмогильного. Екзистенціальний дискурс. Дискурс ірраціоналізму. Сексуальність / С.Павличко // Дискурс модернізму в українській літературі. К., 1999. С.209-229.
19. Поети празької школи: срібні сурми : антологія. Київ : Смолоскип, 2009. 916 с.
20. Романова І. В. Ідея “волі до життя” в контексті роману І. Багряного “Тигролови”. *Вчені записки Харківського гуманітарного університету “Народна українська академія”*. 2015. Т. 21. С. 486-492.

21. Рудкевич І. Образ автора в кіноповісті О. Довженка “Зачарована Десна”.
Слово і Час. 2006. № 11. URL:
<http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/11227>
22. Скорина Л. Література та літературознавство української діаспори.
Курс лекцій. Вид. 2-е, доп. Черкаси : Брама-Україна. 2005.
23. Українська діаспора: літературні постаті, твори, бібліографічні
відомості / Упор. В.А. Просалової. Донецьк: Східний видавничий дім,
2012. 516 с.
24. Циховська Е. Творчість Є. Маланюка як модель міжкультурної
художньої комунікації. *Слово і Час*. 2007. № 4
25. Шевельов Ю. Віктор Петров, як я його бачив / Ю. Шевельов // Вибрані
праці: У 2 кн. Кн. II. Літературознавство. К.: 2009. С.822-833.
26. Шевельов Ю. Шостий у гроні. В. Домонтович в історії української прози
// Ю. Шевельов // Вибрані праці: У 2 кн. Кн. II. Літературознавство. К.:
Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. С.833-879.
27. Шерех Ю. Стилі сучасної української літератури на еміграції // Пороги
і запоріжжя: Література, мистецтво, ідеології: в 3-х томах. Т.1. / Юрій
Шерех. Харків : Фоліо, 1998. С. 161-195.

Список рекомендованої літератури до курсу

1. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн. / За ред. В. Дончика. Київ: Либідь, 1998. Кн.1: Перша половина ХХ століття.
2. Історія української літератури ХХ - поч. ХХІ ст.: навч. посіб. У 3 т. / [В.І. Кузьменко, О.О. Гарачковська, М.В. Кузьменко та ін.]: за ред. В.І. Кузьменка. Київ: Академвидав, 2013. (Серія «Альма матер»).
3. Історія української літератури ХХ – початку ХХІ століття. У трьох томах. Київ : Академія, 2014. 536 с.
4. Історія української літератури ХХ століття : навч. посіб. / за ред. В. І. Кузьменка. Київ : КСУ, 2009. 374 с.
5. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст.: Підручник: У 10-ти т. К.: ВЦ «Академія», 2013. Т. 1. 512 с.
6. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст.: Підручник: У 10-ти т. К.: ВЦ «Академія», 2013. Т. 2. 624 с.
7. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст.: Підручник: У 10-ти т. К.: ВЦ «Академія», 2014. Т. 3. 472 с.
8. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст.: Підручник: У 10–ти т. К.: ВЦ «Академія», 2015. Т. 4. 576 с.
9. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст.: Підручник: У 10-ти т. К.: ВЦ «Академія», 2017. Т. 5. 544 с.
10. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст.: Підручник: У 10-ти т. К.: ВЦ «Академія», 2019. Т. 6. 528 с.
11. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст.: Підручник: У 10-ти т. К.: ВЦ «Академія», 2020. Т. 7. 528 с.
12. Зборовська Н. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури. Монографія / Н. Зборовська. К.: Академвидав, 2006. 504с.
13. Лавріненко Ю. Розстріляне відродження: Антологія 1917 – 1933: Поезія – проза – драма – есей. Київ: Смолоскип, 2007.
14. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Т. 1. / авт.- уклад. Ю. І. Ковалів. Київ

- : ВЦ “Академія”, 2007. 624 с.
15. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Т. 1. / авт.- уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ “Академія”, 2007. 608 с.
  16. Літературознавчий словник-довідник / ред.Р. Гром’яка, Ю. Коваліва та ін. Київ : Академія, 2007. 752 с.
  17. Наєнко М. Художня література України. Від міфів до реальності. Київ, ВЦ «Просвіта», 2008.
  18. Павличко Соломія. Теорія літератури / Соломія Павличко. К.: Основи, 2002. 368 с.
  19. Ткачук М. Українська література ХХ століття. 2-е видання, виправлене і доповнене. Київ: КНТ, 2020.
  20. Українське слово : хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.: У 4 кн. / за ред. В. Яременка. Київ : Аконіт, 2001. 340 с.

Інтернет-ресурси

1. Бібліотека українських підручників. URL: <https://pidru4niki.com/>
2. Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського. URL: <https://dnpb.gov.ua/ua/>
3. Модерна драматургія і театр. URL: <http://www.e-litera.com.ua/upload/grade-11/meth/grade-11-2-Kulish.pdf>
4. Національна бібліотека України імені В.В.Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

Список творів, обов'язкових для прочитання

1. **Павло Тичина.** Збірки: «Сонячні кларнети»; «Плуг»; «Замість сонетів і октав»; «У космічному оркестрі»; «Вітер з України»; «Чернігів»; поеми: «Сковорода»; «Похорон друга»; інші збірки оглядово.
2. **Євген Плужник.** Поезії. (*Текстуальний аналіз: Я знаю – перекують на рала мечі. Сідало сонце.. Був це хлопчик лагідний і тихий. Зціпив зуби... А він молодий-молодий... Ще в полон не брали тоді. І вийшов на поле. І ось ляжу – родючий гній. Для вас, історики майбутні. Суди мене судом твоїм суворим. Передчуттям спокою і нудьги. Вчись у природи. Ніч... а човен - як срібний птах! Річний пісок та ін.*).
3. **Михайль Семенко.** Поезії. (*Текстуально: Місто. Тротуар. Тов. Сонце. Меридіан. Запрошення. Бажання та ін.*).
4. **Гео Шкурупій.** Поезії: Голод. Семафори. Море. Тайфуни.
5. **Василь Еллан-Блакитний,** Зб. «Удари молота і серця». (*Текстуально: Вперед. До берегів. Удари молота. Після „Крейцерової сонати". Повстання. Канонада. Україні*).
6. **Василь Чумак.** Зб. «Заспів». (*Текстуально: Травень. Червоний заспів. Кобзареві. Офіра. Сьогодні ходив на могилу матусі. Люблю, лелію, обів'ю. Конвалії несли твою труну. Ряд хаток... Більше надії, Брати!*).
7. **Яків Савченко.** Христос отаву косив. Я тихий між ними... Два. Ранок – Стремліне... Стоїть, як віск... Крик. Гуни.
8. **Микола Зеров.** Сонети: Pro Domo. Самоозначення. Аргонавти. Праосінь... Овідій. Київ з лівого берега. Куліш. Тесей. Саломея.
9. **Валер'ян Поліщук.** Поезії.
10. **Павло Филипович.** Поезії. (Я – робітник в майстерні власних сил. Дивись, дивись... Єдина воля володіє світом. На поталу камінним кригам. Заклинаю вітер і хмари. З античних барельєфів).
11. **Дмитро Загул.** Поезії (*Текстуальний аналіз: Чорна хмара сонце вкрала. На арфі господній. Багато акордів на струнах моїх. Марія і Мара. Осія Гл.8. Голубко мила, не сердься. Ти чудова, як вечір весною. Мене твій погляд*

ловить. Де взяти слів таких жагучих).

12. **Михайло Драй-Хмара.** Поезії. (*Текстуальний аналіз: Я світ увесь сприймаю оком. Поетові. На горі. Мати. Лебеді*).
13. **Тодось Осьмачка.** Поезії. Повісті: «Старший боярин», «План до двору»
14. **Володимир Свідзинський,** Поезії. Зелені свята. Така мальована хата. Знову в душі молодій. І час далекий, і земля далека. Ти увійшла нечутно, Як русалка. Ніч вереснева холодна. Десь з'єдналися тисячі сонців. Ой спалахне день по дні. В полум'ї був спервовіку...
15. **Богдан-Ігор Антонич.** Збірки. (*Текстуальний аналіз: Черемхи. Елегія про співучі двері. Село. Різдво. Коляда. Автопортрет. Автобіографія. Захід. Пісня про незнищенність матері. Вишні. Три перстені. Ротації*).
16. **Володимир Сосюра.** Поезії. Поєми: Червона зима. Оксана. Мазепа. Розстріляне безсмертя. Проза: Третя Рота.
17. **Максим Рильський.** Поезії. Поєми: Марина. Жага.
18. **Гнат Михайличенко.** Повість: Блакитний роман. Новели: Старчиха. Місто.
19. **Микола Хвильовий.** Оповідання: Редактор Карк. Солонський Яр. Свиня. Я (Романтика). Арабески. Сентиментальна історія. Мати. Кіт у чоботях. Повісті: Іван Іванович. Санаторійна зона. Вальдшнепи. Памфлет «Україна чи Малоросія».
20. **Аркадій Любченко.** Кров. Зяма. Скорбний шлях. Чужі. Вертеп.
21. **Григорій Косинка.** Новели. На золотих богів. В житах. Мати. Політика. Десять. Фауст. Гармонія.
22. **Валер'ян Підмогильний.** Романи: Місто. Невеличка драма; оповідання на вибір: Проблема хліба. Третя революція. З життя будинку. Повість без назви. Остап Шаптала.
23. **Андрій Головка.** Пилипко. Червона хустина. Товариші. Повісті: Червоний роман. Зелені серцем. Можу. Писанки степу. Мати. Бур'ян.
24. **Юрій Яновський.** Новели (на вибір): Туз і перстень. Байгород. Новели Роман Ма. Кров землі. Історія попільниці. Мамонтові бивні. Романи:

- Майстер корабля. Чотири шаблі. Вершники. Мир („Жива вода“).
25. **Мирослав Ірчан.** П'єса: Родина щіткарів.
26. **Іван Микитенко.** Диктатура.
27. **Іван Кочерга.** Алмазне жорно. Свіччине весілля. Марко в пеклі. Майстри часу. Ярослав Мудрий.
28. **Микола Куліш.** 97. Отак загинув Гуска. Народний Малахій. Хулій Хурина. Мина Мазайло. Патетична соната. Маклена Граса.
29. **Микола Бажан.** Лірика. Поєми: Сліпці. Гофманова ніч. Данило Галицький. Політ крізь бурю. Уманські спогади. Оповідання про надію. Нічні роздуми старого майстра.
30. **Володимир Винниченко.** П'єси: Чорна Пантера і Білий Медвідь. Memento. Гріх. Оповідання: Краса і сила. Федько-халамидник.
31. **Юрій Клен** (Освальд Бургардт). Поезії: Сковорода. Конкістадори. Майже елегія. Терцини. Божа Матір Володимир. Софія. Беатріче. Поєми: Попіл імперій. Прокляті роки. Україна.
32. **Юрій Дараган.** Поезії. (Ти снівсь колись прапращуру мойому... То я та вітер в дикім полі. Дажбог лякає білі коні. Співає юний січовик. Рожево-біле. Сьогодні за тонким парканом без розцвітає. Мазепа).
33. **Леонід Мосендз.** Поезії: Балада про побратима. Волинський рік. У татарви шукали оборони. Є.Маланюкові: Мені здається: це когорти...
34. **Євген Маланюк.** Поезії: *Текстуальний аналіз:* Стилет чи стилос? Біографія. Ісход. Мистецтво поетичне. Сучасники. Знаю – медом сонця, ой Ладо. Діва – Обіда. Варязька балада. Шевченко. Молитва. Пам'яті Т.Осьмачки Лист.
35. **Олег Ольжич.** Поезії: *Текстуальний аналіз:* Давнім трунком, терпкістю Каяли. Археологія. Рінь. Був же вік золотий... Поважна мова врочистих вітрин. Вежі. Незнаному Воякові. Городок. 1932.
36. **Олена Теліга.** Поезії: *Текстуальний аналіз:* Сучасникам. Незнаний нам початок і кінець. Три кроки... Лист. Мужчинам. Моя душа. Відповідь. Усе – лише не це!.. Вірність. Чужа весна. Гострі очі розкриті в морок.

37. **Олекса Стефанович.** Поезії: От високо став місяць у небі. Плач Ярославни. Як півень червоний на сідалі. Як срібло крізь. Небеса в воді. Жабиний хор не дасть тобі спокою. З „Волинських сонетів”. Богдана стрічають. Багряна піраміда. Крути. Київ.
38. **Оксана Лятуринська.** Поезії: Великий передзвін. Волинські буколіки. Євшан-зілля. Брешуть на щити лисиці. Єроним.
39. **Тодось Осьмачка.** Поезії. Повісті: «Старший боярин», «План до двору».
40. **Олександр Довженко.** Арсенал. Земля. Щорс. Україна в огні. Повість полум'яних літ. Поема про море. Зачарована Десна. Оповідання: Ніч перед боєм. На колючому дроті. Мати. У полі. Невідомий. Федорченко. Хата. Бронза. Щоденник.
41. **Улас Самчук.** Марія. Волинь (оглядово: «Ost», Чого не гоїть огонь).
42. **Василь Барка.** Лірика. Жовтий князь (оглядово: Спокутник і ключі землі)
43. **Іван Багряний.** Романи: Тигролови. Сад Гетсиманський. Людина біжить над прірвою. Повість: Огненне коло.

Список творів для цитування

1. **Павло Тичина.** Пам'яті тридцяти. Скорбна мати (уривок). О, панно Інно. І Белий, і Блок. Вітер з України.
2. **Євген Плужник.** 2 поезії (на вибір).
3. **Микола Зеров.** 2 поезії (на вибір).
4. **Михайло Драй-Хмара.** Лебеді.
5. **Володимир Свідзинський,** 2 поезії (на вибір).
6. **Володимир Сосюра.** Так ніхто не кохав. Коли потяг у даль загуркоче. Любить Україну (уривок).
7. **Максим Рильський.** Яблука доспіли. Слово про рідну матір (уривок). Троянди й виноград. Мова.
8. **Євген Маланюк.** 2 поезії (на вибір).
9. **Олег Ольжич.** 2 поезії (на вибір).
10. **Олена Теліга.** 2 поезії (на вибір).

ОПОРНИЙ КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

з дисципліни “ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ХХ-ХХІ століття”
7 семестр

*для здобувачів I (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 014 “Середня освіта (українська мова і література)”*

(Електронне видання)

Укладачі:

Макаренко Лариса Вікторівна

Редактор

Техн. редактор   О.В. Маслош

Оригінал-макет   О.В. Маслош

Підписано до друку _____

Формат 60x84¹/₁₆. Папір типограф. Гарнітура Times.

Друк офсетний. Умов. друк. арк. №. Облік. вид. арк. ____.

Тираж ___ екз. Вид. № _____. Замов. № _____. Ціна договірна.

Видавництво Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля

Адреса видавництва: вул. Іоанна Павла II, 17

Тел.+38(050)218 04 78, факс (06452) 4 03 42

e-mail: vidavnictvoSNU.ua@gmail.com